

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 1)

1) Ἀπὸ τὴν *Jewish Encyclopedia*, *N. York* 1901 τόμ. I, σελ. 213-5, ὑπὸ *Abraham Damon*, διευθυντοῦ τῆς Ἰουδαϊκῆς θεολογικῆς σχολῆς *Κωνσταντινουπόλεως*.

Βιβλιοθήκη
τ. I E 1941
r. 163-177

Τὸ πρῶτον ἔχνος Ἰουδαϊκῆς παροικίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ (κατὰ τινα κάπως ἀβεβαίαν πηγὴν εὐρισκομένην ἐν *E. Deinard's «Massā Krim»* (=Βάρος τῆς Κριμαίας) σελ. 13 Βαρσοβία 1878) ἦτο κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοδοσίου Α' (389). Ἐνταῦθα κατοικοῦν ἐπὶ μακρὸν, ὑποφέροντες τὴν πίεσιν τῶν βυζαντινῶν Ἀυτοκρατόρων, ἰδίως ἀρξάμενην μὲ τοὺς κώδικας Θεοδοσίου Β' (438) καὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565), οἵτινες ὄχι μόνον τοὺς ἀπηγόρευον νὰ ἐορτάζουσι πρὸ τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα, ἀλλὰ τοὺς ἠνάγκαζον νὰ κάμνωσι χρῆσιν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν μεταφράσεων τῶν Ἁγίων Γραφῶν κατὰ τὰ ἀναγνωσμάτων τῶν τοῦ Σαββάτου. Οὔτε ὁ Βενιαμὴν Tudela (περὶ τὸ 1171), οὔτε ὁ Ἰούδας Alharizi (περὶ τὸ 1225) ἐπισκεφθέντες τὴν Κ)πολιν ποιοῦνται μνεῖαν τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀδριανουπόλεως. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τοιαύτη ἀποικία ὑπῆρχε κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, διότι ὄνόματα, Καλλο, Πολλικαο, Παπο, Πιλοσοφ, Ζαφφια καὶ κοινὰ ὄνόματα παπποῦ, μάνα, παπὰς, τραντάφιλα, σκουλαρίτσα, φανερῶς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὑπάρχουσι σήμερον. Πρὸς τοῦτοις ὑπάρχει συναγωγὴ τῶν «Gregos» ἢ ἑλληνοφώνων Ἑβραίων, ἐχόντων ἰδιαιτέραν ἀκολουθίαν. Οἱ εὐποροῦντες Ἑβραῖοι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλων πόλεων ἐνοχλοῦμενοι μὲ τὰς πιέσεις τῶν διοικητῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μετόπισαν εἰς τὰς παραλίους πόλεις ὅπου ἠδύνατο νὰ μένωσι ἐν σχετικῇ ἡσυχίᾳ καὶ μεγαλειτέρᾳ ἀνέσει καὶ ἀσφαλείᾳ. Τὸ 1361 ὁ Ἄμουράτ Α' εὔρε ἐκεῖ μόνον μικρὰν καὶ πτωχὴν ἀποικίαν Ἑβραίων, ἥτις ὡς σωτήρα ὑπεδέχθη τὸν κατακτητὴν, οὗ ἡ θρησκεία τόσον ὠμοίαζε τῆς ἰδικῆς τῶν. Ἀνεφέρθησαν εἰς τοὺς ὁμοθρήσκους τῶν τῆς Προύσης νὰ ἔλθωσι νὰ κατοικήσωσι ἐν τῇ νέᾳ Ὀθωμανικῇ πρωτεύουσῃ καὶ τοῖς διδάξωσι τὴν γλῶσσ-

1) Ὁ Ἰ. Παπαδόπουλος ἔκαμε τῷ 1939 διάλεξιν περὶ τῶν Ἑβραίων ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει εἰς τὴν Ἐταιρείαν Βυζαντινῶν Σπουδῶν.

σαν τῶν νέων κυρίων. Ὁ Ραββίνος, ὃν ὁ Σουλτάνος περιέβαλε μὲ διοικητικὰ καὶ δικαστικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν κοινοτήτων τῆς Ρωμυλίας, ἴδρυσεν ἐν Ἀδριανουπόλει ραββινικὸν κολλέγιον, εἰς τὴν σύγκλητον τοῦ ὁποῖου ὄλα τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ὑπὸ τῶν Ἑβραίων τῆς Βούδας, Ἰασίου, Γαλάτσι καὶ ἀλλαχόθεν ἀνεφέροντο. Τὸ κολλέγιον αὐτὸ ἐδέχετο ὁμοίως σπουδαστὰς ἐκ Ρωσίας, Πολωνίας καὶ Οὐγγαρίας.

Κυρία εὐημεροῦσα τῆς Ἀδριανουπόλεως.

*Απὸ Σελ. 158 τοῦ Nicolai Navigazioni Venetia 1580.

οὕτως ὥστε ὁ Μωάμεθ Β΄ (1453) ἔκαμε τὸν Hakim Yaakub ἰατρόν του καὶ ἀκολούθως τὸν διώρισεν ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν (δεφτερδάφην).

Ἡ κοινότης τῶν Καραϊμ τῆς Ἀδριανουπόλεως εὐημερεῖ καὶ μὲ μεταναστεύσεις ἐκ Κριμαίας καὶ νοτίου Πολωνίας ἠξήθη μεγάλη. Διὰ τῶν διδασκαλιῶν τῶν ραββίνων καὶ συνεχοῦς ἐπαφῆς μετὰ τῶν ραββινικῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν διδασκάλων των, οἱ οἱ Hanok Sasporta τῆς Καταλωνίας καὶ ἰδίως τοῦ ἀνεκτικοῦ Mondecai b. Eliezer Comtino (1460—90) ἀστρονόμου, μαθηματικοῦ καὶ λογικοῦ, ἡ κοινότης ἀφυπνίσθη τῆς πνευματικῆς τῆς ληθαργίας καὶ ἔκαμε μεταρρυθμίσεις εἰς τὰς συνθηθείας των, ἐπιτρεπομένης τῆς χρήσεως ἀνημμένης λυχνίας τὴν ἐσπέραν τῆς Παρα-

“Ὀμιλος Ἑβραίων ἐκδιωχθεὶς ἐξ Οὐγγαρίας τὸ 1376 ὑπὸ Λουδοβίκου Α΄ ἐξήτησεν ἐκεῖ ἄσυλον. Εἰς αὐτὴν τὴν ἀποικίαν ἢ συναγωγὴ Μπουδὸν (=τῆς Βούδας) ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν της. Οἱ Ἑβραῖοι στρατιωτῶται οἵτινες ἤρchiσαν νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατὸν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατετάχθησαν εἰς τοὺς ghuraba, οἵτινες διοργανώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτ Α΄ (1421—51). Ὡς κοινότης οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς ταραχὰς τῶν δερβισῶν ἐπὶ Μωάμεθ Α΄ (1413—21) ἐξεγερθέντων ὑπὸ τοῦ Bedreddin κατοίκου Ἀδριανουπόλεως, ὅστις μετεχειριζέτο ὡς ὄργανον του τὸν Torlak-Kiamal προσήλυτον Ἑβραῖον. Οἱ Ἑβραῖοι Ἀδριανουπόλεως πάντοτε διετέλεσαν πιστοὶ εἰς τοὺς σουλτάνους καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔγιναν διακεκριμένοι ἐπιστήμονες,

σκευῆς καὶ πυρὸς τὸ Σίββιτον. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κ)πόλεως τὸ 1453, τὰ μέλη τῆς αἰρέσεως αὐτῆς μετέβησαν σύσσωμα εἰς τὴν πόλιν.

Ἄφ' ἑτέρου ἢ ραββινικῆ κοινότης παρέμεινεν ἐκεῖ καὶ ἠδῆξήθη κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἐπιρροήν. Ὑποφέροντες ἀπὸ διωγμῶν καὶ προσελκυσθέντες ἀπὸ τὰς λαμπρὰς περιγραφὰς τῆς ἀγαθότητος καὶ εὐνοιῶν, ἃς οἱ Ἑβραῖοι ἀπελάμβανον ἐν Τουρκίᾳ, γλαφυρῶς ἐκτεθειμένας ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Ἰσαὰκ Zarfati τὸ 1454, οἱ Ἀσκεναζιμ συνέρρουσαν εἰς Ἀδριανούπολιν ἐκ Βαβαρίας, Σουαβίας, Βοημίας, Σιλεσίας καὶ ἀλλαχόθεν καὶ ἴδρυσαν Ἐσκεναζικὴν συναγωγὴν. Λείψανα τῆς παρουσίας τῶν Γερμανῶν Ἑβραίων φαίνονται εἰς τινὰς λέξεις ἕβραιο-γερμανικῆς καταγωγῆς toubissa (σύζυγος τοῦ ραββίνου) bou-lissa καὶ εἰς ὀνόματα οἰκογενειῶν καὶ ὁμοίως εἰς λειτουργικὰς συνηθείας.

Πραγματικῆ ὁμως ἀπόδειξις εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐπιτύμβιον τοῦ Moses Levi Ashkenazi Nasi (πρίγκηψ) ben Eliakim (1466 ἢ 1496).

Οὗτοι μὲ τὸν ὄμιλον, ὅστις ἦλθεν ἀργότερον ἐξ Ἰταλίας καὶ ἴδρυσεν τὰς τρεῖς συναγωγὰς Ἰταλίας, Ἀπουλίας καὶ Σικελίας ἠνώθησαν μὲ τοὺς Ἑβραίους—τοὺς ἐξ Ἰσπανίας διωχθέντας, τὸ 1492, οἵτινες ἴδρυσαν ἐπτά ἄλλας συναγωγὰς ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἀραγῶν, Καταλωνία, Evora, Gerush (ἕξ ὀριστοὶ) Majorca, Πορτογαλλία καὶ Τολέδον. Τοῦτο ἠῤῥησε τὰς συναγωγὰς εἰς 13. Οἱ Sephardim ἐπέβαλον ἐπὶ τῶν αὐτοχθόνων καὶ τῶν Γερμανο-Ἑβραίων τὴν γλῶσσαν, ἔθιμα καὶ συνηθείας τῆς Ἰσπανίας, αἵτινες ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ ὄλων τῶν προσφύγων, οἵτινες ἦλθον μετὰ τοὺς Ἰσπανο-Ἑβραίους ἰδίως ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Alamano, ἥτις ἔνεκα τῆς πίστεως τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Joseph ben Solomon κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βουδαπέστης ὑπὸ τοῦ Σουλεῦμάν Β' τὸ 1526, ἔτυχε ἰδιαίτερας ἀσυνδοσίας. Ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας κατοικοῦσι εἰσέτι εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἐπηρεασθέντες ὑπὸ τῶν μεταναστῶν αὐτῶν οἱ καταγινόμενοι εἰς τὰς

Κυρία Ἑβραία.

Ἄπὸ Σελ. 163 τοῦ ἰδίου βιβλίου.

μελέτας τοῦ Ταλμουθ ἔχασαν βαθμῆδόν τὸ ἐνδιαφέρον των καὶ καθ' ὄλοκληρίαν ἀπερρόφησε τὴν προσοχὴν των ἡ Καμπάλλα, εἰς ἐκ τῶν ὀπαδῶν τῆς ὁποίας, ὁ Ἄβραάμ βεν Eliezer ha-Levi, ἦτο συγγραφεὺς μερικῶν μυστικῶν συγγραμμάτων. Τὸ ἔδαφος οὕτω κατέστη δεκτικὸν διὰ τὴν παραδοχὴν τῶν Μεσσιανικῶν ἰδεῶν τοῦ ὄνειροπόλου Σολωμών Molkó, ὅστις τὸ 1529 ἦλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν νὰ πείσῃ τὸν καλῶς γνωστὸν Ἰωσήφ Caro, ὅστις ἦτο τῆς φυλῆς τοῦ Aaron de Trani προέδρου τοῦ Κολλεγίου καὶ ἴσως τὸν Yom-Tob Cohen καὶ Abraham Saba, ραββίνους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ 1522 ὁ Caro ἤρχισε τὰ σχόλια («Bet Yoseph») ἐπὶ τοῦ «Tourim» τοῦ Ἰακώβ βεν Asher, τὰ ὁποία ἐτελείωσε ἀργότερον ἐν Safed. Τυπογραφεῖον ἰδρῦθὲν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Σολωμών καὶ Ἰωσήφ Sabetz ὑπῆρχεν ἐν Ἀδριανουπόλει πρὸ τοῦ 1555, ἀκολουθῶς μετεφέρθη εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνεκα ἐπιδημίας ἣτις ἐπεκράτει ἐκεῖ. Ἄλλο τυπογραφεῖον δὲν ἰδρῦθη ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1888, ὅτε τὸ «Yoseph Dáat» (El Progresso) περιοδικὸν ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του. Ἡ μελέτῃ τῆς ἱστορίας ὑπεθάλλετο ἐν Ἀδριανουπόλει, καὶ ὁ Ἰωσήφ ibn Vergá, ταλμουδιστής, ἀπετελείωσε τὸ διάσημον χρονικὸν («Shebet Jéhudah»), ἀρξάμενον ὑπὸ τοῦ προπάππου του Ἰούδα καὶ ἐξακολουθῆσεν ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Σολωμών. Τοῦτο ἦτο ἐπίκαιρον ἔργον διότι ἡ ἱερὰ ἐξέτασις ἣτις ἐξετίθετο ἐν τῷ συγγράμματι, ἀνενεώθη εἰς Ἀγκῶνα τὸ 1556 καὶ διήγειρεν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἑβραίων τῆς Τουρκίας, καθὼς καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, οὔτινες, ὅπως ἐκδικηθῶσι τὸν πάπαν Παῦλον Δ', ἐσκέφθησαν νὰ δεχθῶσι τὴν γνώμην τοῦ Ἰωσήφ Nasi καὶ παύσωσι στέλλοντες τὰ ἐμπορεύματά των εἰς Ἀγκῶνα καὶ μεταφέρωσιν τὸ ἐμπόριόν των εἰς Pesaro. Οὔτε ὁ Ἰωσήφ Zarfati συγγραφεὺς τῶν κηρυγμάτων («Jad Yoseph» 1617), οὔτε ὁ Ἰούδας Bithon (1568—1639) ἔγιναν αὐτόπται τοῦ Μεσσιανικοῦ κινήματος τοῦ Shabbethai Zebi, ὅπερ ἔληξεν ἐν Ἀδριανουπόλει, ὅτε ὁ Zebi καὶ ἡ σύζυγός του ἠσπιάσθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν (Σεπτ. 21 1666) ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Δ'· περὶ τοῦ γεγονότος παραδόσεις εἶναι πολλαὶ μέχρι σήμερον. Οἱ ραββίνοι ἀντεστρατεύοντο εἰς τὴν προπαγάνδαν, τὴν ὁποίαν ὁ Shabbethai εἰσέτι ἐξηκολούθει χάριν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ τοῦ Κινήματος ὅπερ διηγέθη ὑπὸ τῷ προφήτου του Ναθάν τῆς Γάζας, ὅστις ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὰ Ὑψαλα καὶ Comargena. Ὁ Ἄβραάμ Magrissó φαίνεται, ὅτι ἦτο λιάν ἀντι-Shabbethaian μεθ' ὅλην τὴν παρουσίαν τοῦ Σαμουὴλ Primo, πρῶν γραμματέως τοῦ Μεσσίου, ὅστις (νομίζω ὁ γραμματεὺς) ἀπέθανε ἐν Ἀδριανουπόλει τὸ 1708.

Δύο οἰκογένειαι παρέσχον ἐπὶ διακόσια σχεδὸν ἔτη δύο παραλλήλους γραμμὰς ραββίνων. Εἰς τοὺς Behmoiras, Πολωνικῆς καταγωγῆς, ἀνήκον ὁ Menasim I ben Isaak (1666—1728), Mordecai I (ἀπέθ. 1743 ἢ 1748), Menasim II (ἀπέθ. τὸ 1776) Mordecai II Chelibi (ἀπέθ. 1821), Ραφαήλ

Ι Μωσῆς (ἀπέθ. 1878) καὶ Ραφαήλ ΙΙ (ἀπέθ. 1897) ὑπῆρχον μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ μὴ λειτουργοῦντες ραββῖνοι καὶ συγγραφεῖς Σολωμών, Συμεὼν καὶ Μενασίμ. Ἡ οἰκογένεια Gueron παρέσχε τοὺς ραββίνους Ραφαήλ Ἰακώβ Ἀβραάμ Ι (ἀπέθ. τὸ 1751) Eliakim Ι (ἀπέθ. ἐν Κ)πόλει περὶ τὸ 1800) Jakir Ι (Preciado Astruc, ἀπέθ. ἐν Ἱερουσαλήμ τὸ 1817), Ἰακώβ Ἀβραάμ ΙΙ (Cornorte ἢ Μενασίμ (ἀπέθ. τὸ 1826), Bekor Eliakim ΙΙ (ἀπέθ. περὶ τὸ 1835) καὶ Jakir ΙΙ (Preciado 1813—74), ἀπέθανε ἐν Ἱερουσαλήμ κατόπιν λαμπροῦ σταδίου, Ἰακώβ Ἀβραάμ ΙΙΙ καὶ Morgedcai ἀπέθ. τὸ 1889. Πρὸς ταῖς δύο αὐταῖς οἰκογενείαις, αἵτινες διευκορῶζοντο μεταξὺ τῶν τὴν τιμὴν νὰ διοικῶσι τὴν κοινότητα Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ 200 ἔτη, ὑπῆρξαν καὶ τινες ἱκανοὶ γραμματεῖς, οἵτινες ἐπαξίως ἐβοήθουν εἰς τοῦτο. Οὗτοι εἶναι ὁ Elijah Perez (ἀπέθ. τὸ 1763), ὁ Ἀβραάμ Perez Isaak Alkabez (ἀπέθ. τὸ 1831) καὶ ὁ Σαμουήλ ibn Danon ὅστις τὸ 1850 ἔλαβε διακεκριμένον μέρος εἰς τὴν ἴδρυσιν σχολῶν, αἵτινες ἦσαν κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰωσήφ Χαλένυ, νῦν καθηγητοῦ ἐν τῇ Σορφώννῃ καὶ ἀκολούθως διωκοῦντο ὑπὸ διευθυντοῦ ἀποστελλομένου ὑπὸ τῆς Alliance Israélite Universelle. Ἐκτὸς τῆς σχολῆς, ὑπάρχει καὶ Talmud Torah, μία ἰδιωτικὴ σχολή, σχολὴ διὰ κοράσια τῆς Jewish Alliance, Ἰουδαϊκὴ λέσχῃ, ἐν μικρὸν νοσοκομεῖον καὶ μερικαὶ ἀγαθοεργαὶ ἀδελφότητες καὶ τῶν συζητήσεων. Τὸ 1872 ἡ Ἀδριανούπολις ὑπέστη τὴν κατηγορίαν φόνου διὰ θρησκευτικούς λόγους. Ἡ Alliance Israélite ἐπὶ

Νέα Ἑβραία τῆς Ἀδριανουπόλεως.
Ἀπὸ Σελ. 164 τοῦ ἰδίου βιβλίου.

σης διατηρεῖ ἐν Ἀδριανουπόλει σχολὴν ἰδρυθεῖσαν τὸ 1867. Θεολογικὸν Σεξινάριον ἰδρύθη καὶ τὸ 1896 ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ Damon ἐν σχέσει μὲ τὴν Alliance, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐν ἔτος ἀργότερον μετεφέρθη εἰς Κων)πολιν.

Βιβλιογραφία: Franco, Essai sur l'Histoire des Israélites de l'Empire Ottoman p. p. 204, 205, Paris 1897.—Bulletin de l'Alliance Israélite Universelle 1897 σειρά 11 ἀρ. 22 σελ. 85,

2) 'Από τὸ βιβλίον τοῦ Μ. Franco: *Histoire des Israélites de l'Empire Ottoman*. Paris 1897.

(Σ. 22—23). 'Η 'Αδριανούπολις ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἶχε 'Ιουδαϊκὴν κοινότητα.

'Επιτάφιον εἰς ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ κοιμητηρίου τῆς πόλεως αὐτῆς τὰ ἐπιμαρτυρεῖ. 'Αναγινώσκει τις τὰς ἀκολουθοῦσας λέξεις «ἐνθάδε κεῖται ὁ ραββῖνος Moché Halévi Askenezzi ἀποθανὼν τὴν 17 Αβ τοῦ ἔτους 5226 ἀπὸ τῆς δημιουργίας (1446 μ. Χ.). Ὡς ἔχνος ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἀναφέρομεν προσέτι τὴν συναγωγὴν, λεγομένην «El-Kahal des Los Gregos» ἢ συναγωγὴ τῶν Ἑλλήνων.

(Σ. 29—30). Ὅτε ὁ Μουράτ Α' κατέλαβε τὴν 'Αδριανούπολιν, εὗρε εἰς αὐτὴν μίαν πτωχὴν Ἰουδαϊκὴν κοινότητα, ἣ ὁποία προσέτρεξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τοὺς κατακτητάς. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ δυστυχεῖς αὐτοὶ δὲν ἐγνώριζον ἢ τὴν Ἑλληνικὴν, προέτρεψαν τοὺς ὁμοθησκούς των τῆς Προύσης νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν 'Αδριανούπολιν, μετὸν σκοπὸν νὰ ἐκμάθουν ἀπὸ αὐτοὺς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν. Τοῦτο ἐγενικεύθη εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ὑπέκυψαν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ὀθωμανῶν. Παρουσιάσθη τότε ἕνα περίεργον γεγονός: Τὸ ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως τὸ ὁποῖον ἔφερε τοὺς Ἰσραηλίτας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουλιανοῦ νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, Φιλιππούπολιν, Λάρισσαν, Νύσσαν καὶ Σόφιαν διὰ νὰ διαφύγουν τῆς τυραννίας τῶν ρωμαίων κυβερνητῶν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Βάρναν, Σκούταρι τῆς Ἀλβανίας, Κέρκυραν, Ρουτσούκ κλ. ἠλλαξε. Οἱ Ἰσραηλίται τῶν παραλίων ἐπανάρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου ἡ σημαία τῆς ἡμισελήνου ἔκανε νὰ βασιλεύῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀνεξίτητος κεία.

Ὁ μέγας Ραββῖνος τῆς Ἀδριανουπόλεως εἶχε πλήρη ἐξουσίαν ἐφ' ὅλων τῶν Ἰουδαϊκῶν κοινοτήτων τῆς Ρωμυλίας. Εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διοικῇ, νὰ ἰδρῆ δικαστήρια, νὰ εἰσπράττῃ τὰ πληρωτέα χρεῖα τῶν Ἰουδαίων καὶ καταβάλλῃ αὐτὰ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θησαυρόν. Αὐτὸς ἦτο καὶ ὁ λόγος, ὥστε τὸ Ἰουδαϊκὸν πανεπιστήμιον (Yeschiba) τῆς Ἀδριανουπόλεως νὰ ἀμάρξῃ. Συνεβουλευόντο τοὺς ραββῖνους ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς Ἰουδαϊκῆς νομολογίας, εἰς ὅλας τὰς πόλεις εἰς τὰς ὁποίας τὰ ὀθωμανικὰ ὄπλα ἤρχισαν νὰ ἐπικρατοῦν.

'Η Ἀδριανούπολις μάλιστα προσεῖλκε πολλοὺς σπουδαστάς, ταλμουδιστάς ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν, Πολωνίαν καὶ Ρωσσίαν.

Σ. 1 Ἀποικία Ἰουδαϊκαὶ ἰδρῆθησαν ἀπὸ τοῦ 1ου μέχρι τοῦ 4ου αἰῶνος μ. Χ. καὶ κατὰ σειράν, εἰς Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν,

Βεβαιότατα ὁ Μεγάλος Κωνσταντῖνος θὰ εὔρει μέγαλον ἀριθμὸν ὁμοθρήσκων μας ἐγκατεστημένων ἤδη εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου εἶχον πολλὰς συναγωγάς: Διότι τοὺς ἐπέτρεψε νὰ τὰς διατηρήσουν πληρώνοντες φόρον, ἀλλὰ τοὺς ἀπηγόρευσε νὰ κτίσουν νέας.

3) Ἀπο τὸ βιβλίον τῆς *Lady Montague: Letters. London 1861*. τόμ. I.

(Σ. 299). Ἡ παντοινὴ ἀμφοτέρων (τῶν τουρκισσῶν) τὰς παρέχει πλήρη ἐλευθερίαν νὰ ἐκπληροῦν τοὺς πόθους τῶν χωρὶς φόβον ν' ἀνακαλυφθοῦν.

Ἡ πλέον ἐν χρῆσει μέθοδος εἶνε νὰ ὀρίζουν συνάντησιν μὲ τὸν ἀγαπητικὸν τῶν εἰς τὸ μαγαζὶ ἐνὸς Ἑβραίου, τὰ ὅποια εἶναι ἐξ ἴσου κατάλληλα (διὰ τοιοῦτους σκοποὺς) ὅπως τὰ ἰνδικὰ μέρη παρ' ἡμῖν.

Καὶ ἐν τούτοις, ὅσοι δὲν κάμνουν τοιαύτην χρῆσιν αὐτῶν, δὲν διατάζουν νὰ μεταβῶσι εἰς αὐτὰ καὶ ἀγοράσουν πράγματα μικρὰς ἀξίας ἢ ἀκριβὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὅποια εὐρίσκει τις παρ' αὐτοῖς.

Αἱ κυρία ὑψηλῆς περιωπῆς σπανίως ἀποκαλύπτουν εἰς τοὺς ἐρωμένους τῶν ποῖαι εἶνε· καὶ εἶνε πολὺ δύσκολον δι' αὐτοὺς ν' ἀνακαλύψουν ποῖαι εἶνε. Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε ὀλίγα πιστὰς συζύγους εἰς αὐτὴν τὴν χώραν, ἀφοῦ οὐδὲν ἔχουν νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ τὴν ἀκριτομυθίαν τοῦ ἐρωμένου. Ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν πολλὰς, αἱ ὅποια ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ἐκτίθενται τοιουτοτρόπως.

(Σ. 321—2) Παρατήρησα ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν πλουσίων ἐμπόρων εἶνε Ἑβραῖοι.

Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶνε ἀπίστευτος δύναμις εἰς τὴν χώραν αὐτήν. Ἔχουν πλεῖστα προνόμια ὑπεράνω ὄλων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, καὶ ἔχουν σχηματίσει σημαντικὴν κοινότητα, διεκόμενοι ὑπὸ τῶν ἰδικῶν τῶν νόμων· προσέτι ἔχουν συγκεντρώσει εἰς χεῖρας τῶν ὄλων τὸ ἐμπόριον τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν μέρει διὰ τῆς σταθερᾶς μεταξὺ τῶν ἀλληλεγγύης καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐνεκα τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἐπὶ τῶν Τούρκων, χαρακτηριζομένων διὰ τὴν νωθρότητά τῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐνεργητικότητος.

Κάθε πασᾶς ἔχει τὸν Ἑβραῖον του, ὁ ὅποιος τοῦ εἶνε ὁ ἄνθρωπος τῶν ὑποθέσεών του. Τοῦ ἐμπιστεύεται ὅλα του τὰ μυστικά καὶ διεξάγει ὅλας τὰς ὑποθέσεις. Οὐδεμία συναλλαγὴ γίνεται, οὐδεμία δωροδοκία λαμβάνεται, οὐδὲν ἐμπόρευμα πωλεῖται χωρὶς νὰ περᾶσῃ ἀπὸ τὰ χεῖρα του.

Εἶνε οἱ λατροί, ἐπιστάται καὶ διερμηνεῖς ὄλων τῶν μεγάλων ἀνθρώπων. Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε πόσον ἐπικερδὲς εἶνε τοῦτο εἰς λαόν, ὁ ὅποιος οὐδέποτε παραλείπει νὰ ἐπωφεληθῆ καὶ τῆς ἐλαχίστης εὐκαιρίας. Ἔχουν εὔρει τὸ μυστικὸν νὰ κάμωσιν τοὺς ἑαυτοῦ τῶν τόσον ἀναγκαίους,

ὥστε εἶνε βέβαιοι τῆς προστασίας τῆς αὐτῆς, οἰονδήποτε ὑπουργεῖον καὶ ἂν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν.

Ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, Γάλλοι καὶ Ἴταλοὶ ἔμποροι, οἱ ὅποιοι ἔννοουν τὰς πονηρίας τῶν, ἀναγκάζονται νὰ ἐμπιστεύονται τὰς ἐργασίας τῶν εἰς τὴν διαπραγματεύσειν τῶν οὐδεμία συναλλαγὴ ἐκτελεῖται ἄνευ αὐτῶν. Καὶ τὸν εὐτελέστερόν τῶν εἶνε δύσκολον, νὰ τὸν δυσαρεστήσῃ τις, καθόσον ἡ ὀλομέλεια (κοινότης) ὑπερασπίζει τὰ συμφέροντά του μετ' ἑξ ἴσου δραστηριότητος, ὅπως θὰ ἔπραττε καὶ διὰ τοὺς πλέον σημαίνοντας τῶν μελῶν τῆς.

Πολλοὶ αὐτῶν εἶνε πλουσιώτατοι, φροντίζουν ἐλάχιστα ὅμως νὰ τὸ ἐπιδεικνύουν, καίτοι ζοῦν εἰς τὰ σπίτια τῶν μὲ μεγάλην πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν.

4) Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ *Abraham Damon: Of Karaïtes in Eudρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως ἀνεκδότων ἐγγράφων. Ἐν Jewish Quarterly Review, London 1925 τόμ. 15.*

(Σελ. 289). Ἡ αἵρεσις τῶν Καραϊτῶν ἔχει τὴν γέννησίν της ἐν Βαγδάτῃ καὶ μετεφυτεύθη εἰς Ἱερουσαλὴμ, ὅπου ἀκόμη κατὰ τὰ μέσα τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος ἐπέδειξε μεγάλην τάσιν πρὸς προσηλυτισμόν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὁποίας διεσπάθη πανταχοῦ.

Ἡ ἴδρυσις τῆς ἐν Κ)πόλει κοινότητος πιθανῶς ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Κατὰ τινὰ παράδοσιν μετόκησαν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κ)πόλιν, τὸ 389 (:) ἐπὶ Θεοδοσίου Α'. Ἴδε E. Deinand Warsaw Goldman 1878 σελ. 13.

(Σελ. 296—301). Ἀνωτέρω ἐγένετο μνεῖα μόνον τῶν ἐν Κ)πόλει Καραϊτῶν, ὅτι συνελεῖα τῆς καταθλίψεως τῶν Βυζαντινῶν Ἀυτοκρατόρων καὶ τοῦ φανατικοῦ κλήρου, αἱ κοινότητες τῶν Καραϊτῶν πράγματι ἐγκατέλειπον τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου δλίγη ὑπῆρχε ἀσφάλεια εἰς τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζώην τῶν. Προτιμῶντες νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰ παραλία καὶ π. χ. ἐν Κ)πόλει, ὅπου εὗρον σχετικῶς περισσοτέραν ἄνεσιν καὶ ἠδύναντο νὰ ἐπικοινωνήσωσι μετὰ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ, Καίρω καὶ Κρμαίᾳ ὁμοθρήσκων τῶν.

Μόνον μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸ 1360 ὑπὸ Μουράτ Α' τὸ ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Ὅσοι εἶχον καταφύγει εἰς τὰς παραλίους πόλεις, ὅπου ὁ Βυζαντινὸς σταυρὸς ἐκυριάρχει ἔτι, ἀναμφιβόλως ἐπέστρεψαν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ἡμισελήνου, εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην ἐπεκράτει.

Πιθανὸν ἴδρυσαν ἐκεῖ ἀνωτέραν σχολὴν ὅπου πιθανὸν ἐξεπαιδεύθη ὁ συγγραφεὺς Judah, ὅστις τὸ 1390 εἶχε ἀντιγράψει τὴν Πεντάτευχον ἐπὶ διφθέρας. Δὲν εἶνε βέβαιον ἂν τοῦτο ἦτο ἔργον τοῦ ἢ ἔργον τοῦ πατρὸς τοῦ Elijah. Ὁ αὐτὸς Judah ἀναφέρεται εἰς ἕτερον χειρόγραφον τοῦ 1363. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει σχολὴ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦδη ἦτο εἰς θέσιν νὰ παρέξῃ διδασκάλους καὶ ἀντιγραφεὺς διὰ ξένας χώρας. Ἐκτὸς ἂν ὁ ἄνω μνημονευόμενος ἀντιγραφεὺς εἶχε διδαχθῆ ἀπὸ τοῦς ραββινικοῦς Ἰσραηλίτας τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἢ μετέβῃ εἰς Κριμαίαν κατὰ τὴν παιδικὴν τοῦ ἡλικίαν...

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κ)πόλεως ὑπὸ Μωάμεθ Β' 1453... πολλοὶ Ἰσραηλίται ἀπὸ ἄλλας πόλεις τῆς εὐρείας τοῦ αὐτοκρατορίας μετακίσθησαν εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ πρωτεύουσαν. Μεταξὺ τῶν ραββινικῶν Ἰσραηλιτῶν οἱ ὅποιοι μετέφησαν εἰς Ἀδριανουπόλεως καὶ Προβαδίας κλ. θὰ ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως καὶ τινες Καραῖται οἱ ὅποιοι ἐπίσης μετηνάστευσαν ἐκ Σηλυβρίας, Βουργάζ, Πάργας, (παρὰ τὴν Κέρκυραν) (ἔγγραφο ἀρ. 3) Νικομήδειαν, Κέρκυραν καὶ Θεσσαλονίκην, ὅπου εἶχον κοινότηας.

Ἄν κρίνῃ τις ἐκ τῆς ἀκολουθοῦν περιγραφῆς: «οἱ Καραῖται, οἱ ὅποιοι μετεκίσθησαν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' ἐγκατεστάθησαν ἐν Χάσκιοι, ὅπου ἀρχαία συναγωγὴ διετέθη ὑπὲρ αὐτῶν». Ἡ ἀρχικὴ μικρὰ κοινότης τῆς Κ)πόλεως, ἣτις ἠδῆ ἦθη καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπεροφήθη καὶ ὑπετάγη εἰς τὴν τῶν νεοελθόντων, ἀπέκτησε εἰς τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν τῆς ἐμφάνισιν τὸ ὄνομα Κοινότης Ἀδριανουπόλεως (εἶχεν ἐπίσης τὴν συναγωγὴν τῶν ἐξορίστων ἣς ἦτο παράρτημα τῆς ραββινικῆς κοινότητος τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος). Ἐκλήθη οὕτω εἴτε ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῶν νεοσι ἀφιχθέντων ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης, οἵτινες ὑπερέτερον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦς ἄλλους, ἢ ἵσως ἐπειδὴ κατοικοῦν ἐν Βαλατᾷ παρὰ τὴν πόλιν τῆς Ἀδριανουπόλεως... Ἐν Κ)πόλει ἡ συνοικία Καραῖοι (Γαλατᾷ) λέγεται ὅτι ἐδήλου τὸ χωρίον τῶν Καραῖτῶν... Βασιζόμενος εἰς χωρίον τοῦ Caleb Afendopolo καὶ εἰς διαφόρους παραδόσεις τὸ ἐπεσκέφθη.

Α'. Κεράμια (Kermondé τουρκιστὶ) ἀπέναντι τῆς Χαλκηδόνος καὶ παρὰ τὸν μικρὸν Τσεκμετζέν. Ἐπὶ λοφίσκου, ἐπιβλέποντος τὴν θάλασσαν, ὅπισθεν τοῦ τεμένου Σελιμέ, παρετήρησα νεκροταφεῖον διασχιζόμενον ὑπὸ δρόμου καὶ λιθοστρωμένον νεκροταφεῖον. Μεταξὺ αὐτῶν εἶνε μερικοὶ ἀπὸ γῦθου οἱ ὅποιοι φθείρονται εὐκόλως, ἐνῶ ἄλλοι εἶνε ἐκ μαρμάρου. Περιέργως οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ἔχει ἐπιγραφὴν τινα. Εἶνε ἀνεπίγραφοι στήλαι διαφόρων μορφῶν καὶ θέσεω· ἄλλαι κεῖνται χαμαὶ, ἄλλαι ἴστανται ὄρθιοι, ἄλλαι εἶνε ἄθικτοι καὶ ἄλλαι εἰς μικρὰ τεμάχια, μερικοὶ εἶνε τετράγωνοι ἢ παραλληλόγραμμοι καὶ ἄλλαι εἶνε ὀριζοντιῶς ἢ ἐξαγωνικῶς περιεκομμένοι καὶ ἄλλαι μὲ ἐπιμήκεις ραβδώσεις, ἄλλαι κυλινδρικοὶ ὅπως ἐν Ὄκ-Μεϊδὰν τοῦ Χάσκιοι, μερικοὶ δ' ἔχουν τεμάχια λιθίνων

κεφαλῶν. Μερικαὶ ἐξ αὐτῶν ἔχουν μῆκος 4 μέτρων καὶ 1 μέτρου διάμετρον.

Β'. *Τὰ Γαλατάγια*, ἀνατολικῶς τοῦ Μικροῦ Τσεκμετζέ, ὅπου ὁμοίως ὑπάρχει νεκροταφεῖον διασχιζόμενον ὑπὸ δρόμου, πράγματι κατεσκευασμένου ἐκ λίθων νεκροταφείων, οἱ ὅποιοι λέγεται ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος περίπου δι' ἀνέγερσιν οἰκοδομῶν καὶ οἱ ὅποιοι λίθοι εἶνε κεκαλυμμένοι ὑπὸ τσιμέντου. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, μὲ λέγουν, εὔρον ἔγγραφα καὶ βιβλία παραχωμένα ἐκεῖ (Geniza) τὰ ὁποῖα ἔκαψαν μετὰ τὴν ἐσκαφὴν των καὶ λέγουν ὅτι ἀνήκον εἰς τοὺς πρώτους Ἰουδαίους κατοίκους τοῦ χωρίου.

Γ'. *Τσιφούτ Βουργάζ* (Γρῦπες ἑλληνιστί) κείμενον μεταξὺ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Χαλκαλῆ καὶ τοῦ Μακρίκιοῦ, τρία τέταρτα τῆς ὥρας βορειῶς τοῦ χωρίου. Μόνον δωδεκάς οἰκιῶν Ἑλληνικῶν ὑπάρχει ἐκεῖ, αἱ ὁποῖοι ἔχουν ὁμοίως τὴν ὠραίαν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἄλλαι κατοικίαι, νῦν ἐρείπια, λέγεται ὑπὸ τῶν ἰδίων Ἑλλήνων, ὅτι ἀνήκον εἰς Τούρκους. Εἰς ἀκαλλιέργητον ἀγρόν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἰδίων Ἑλλήνων, ταυτίζεται μὲ Ἰουδαϊκὸν νεκροταφεῖον, παρετήρησα δύο τετραγώνους λίθους ἁρθίους ἀνεπιγράφους.

(Σελ. 304—308). Ἡ μετοικησία μέρους τῆς κοινότητος Ἀδριανουπόλεως εἰς τὴν πρωτεύουσαν δὲν συνετέλεσε νὰ ἐξαφανισθῇ τελειῶς ἢ κοινότης ἀπὸ αὐτῆν. Ἀπ' ἐναντίας κατὰ τὸν Judah Rouki 1581 διαρκῶς ὑπῆρχεν ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν δύο πόλεων, ἀκόμη καὶ περὶ μεταξὺ τῶν Καραϊτῶν τῆς Κιπλόλεως καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συζητήσωσι θερησκευτικὰ ζητήματα. Ἀμφότεραι αἱ κοινότητες αὗται ἠυξήθησαν ἀριθμητικῶς διὰ τῆς ἀφίξεως περὶ τὸ 1460 Καραϊτῶν ἐξ Ἀσίας, Νοτίου Πολωνίας καὶ Κριμαίας. Ἡ ἀφίξις τῶν ξένων δὲν συνετέλεσε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀμάθειαν εἰς ἣν ἡ αἴρεσις αὕτη εἶχε καταπέση.

Παρά τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἰδρυτοῦ των, ὅτι ἡ γραφὴ πρέπει νὰ ἐξηγητῆται λογικῶς, μετὰ ὄριμον σκέψιν, οἱ Καραῖται κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσουν δόγματα ἀπὸ τὰς γνώμας τῶν παλαιῶν των ἀρχηγῶν... Γεγονὸς ἀποδεικνύον τὴν στενοκεφαλίαν των κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν, εἶνε ἡ θυελλώδης διαμάχη πρὸ τοῦ 1455, ἣτις ἔλαβε χώραν ἐν Ἀδριανουπόλει περὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἀναγνώστης τῆς Πεντατεύχου πρέπει νὰ κατέχῃ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς πρωΐας τοῦ Σαββάτου, ἢ δηλ. ἔπρεπε ν' ἀνεΐξῃ πρὸς τὴν Σκηνὴν τῆς Διαθήκης ἢ πρὸς τὸν λαόν. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν δύο γνώμων ἐπεκράτησε. Ἔτερον γεγονός τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, δεικνύει τὸ ἀμετάβλητον τῶν ἀρχῶν τῶν Καραϊτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν.

Ἡ ἀνωτέρα των σχολὴ ἐν Ἀδριανουπόλει, τῆς ὁποίας προεστώτων ὁ Menahem Bassiatzi b. Joseph (1450) καὶ ὁ υἱὸς του Moses, Menahem Maroli, Michael ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ υἱὸς του Ἰωσήφ, εἰσήξε ἀναμφιβό-

λως ὑπὸ ραββινικὴν ἐπιτροπὴν, μεταρρῦθμισιν ἀνήκουστον ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Καραϊμοῦ. Δηλαδή τὸ ἀνάπτειν τὸ φῶς διὰ τὸ Σάββατον ἀπὸ τὴν Παρασκευὴν ἐσπέραν, ὥστε ἡ ἅγια ἡμέρα μὴ διέρχεται ἐν σκότει. . . Ἡ μεταρρῦθμισις αὐτὴ ἔτυχε ἀνταγωνισμοῦ, διότι οἱ Καραῖται σταθερῶς εἶρχοντο τῆς ἀντιθέτου γνώμης καὶ συνηθείας, ἥτις πιθανὸν ἐξηκολούθει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀναπ καὶ ὑπεστηριζέτο διὰ τῆς παρελεύσεως τόσοσ χρόνου. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἐγένετο αἰτία ἐσωτερικῆς διαπάλης. Οἱ συντηρητικοὶ κυρίως ἀποτελούμενοι ἐκ τῶν ἐκ Ρωσίας καὶ Κριμαίας μεταναστῶν, μετεχειρίζοντο τοὺς τολμηροὺς μεταρρῦθμιστὰς ὡς αἰρετικούς. . .

Διαφοραὶ ὑφίσταντο μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινοτήτων ἐπὶ τοῦ ζητήματος ποίου εἴδους βιβλίου νὰ γίνεται χοῆσις διὰ τὰς ἀναγνώσεις αὐτὰς τοῦ Σαββάτου. Τὸ 1496 αἱ κοινότητες Kaffa, Κριμαίας καὶ Κερκύρας συνήθισον ἀκόμη ν' ἀναγινώσκουν τὸ Sidra τὸ Σάββιτον μετὰ τὸ Succofh ἀπὸ σύνηθες βιβλίον τῆς Πεντατεύχου, καὶ κατόπιν ἐκ τοῦ κυλίνδρου τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γενέσεως 1—113 ὑπὸ ἐνὸς Κοέν, ἐνὸς Λευίτου καὶ 5 λαϊκῶν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀδριανουπόλει, Σηλυβρία καὶ Μπουργάζ ὁ Ἱερὸς Κύλινδρος ἐξήγετο διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τὴν 7ην ἡμέραν καθ' ἕκαστον Σάββατον καὶ ἡ συνήθεια αὐτὴ συνέτεινε νὰ ὑπεκκαίη τὴν ἐπιθυμίαν τίς νὰ ὑπερτερῇ εἰς τὰς ἱερὰς σπουδὰς, μετὰ τὴν ἀναμονὴν, ὅτι ἡμέραν τινα θὰ ἐπροσκαλεῖτο ν' ἀναγνώσῃ δημοσίως, τοῦτο ἐκράτει τὴν προσοχὴν ἐκάστου ἀγρυπνον καὶ τὸν ἠνάγκαζε νὰ προπαρασκευάζηται διὰ τὴν τοιαύτην περίστασιν διὰ διακοῦς ἐπαναλήψεως. Πρὸς τὸν αὐτὸν παιδαγωγικὸν σκοπὸν μετέφραζον (ἀναμφιβόλως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν) τὴν ἑβδομαδιαίαν περικοπὴν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν γυναικῶν καὶ ἀμαθῶν. Ἀργότερον ἔνεκα τῆς ἀμίλλης ἡ ὁποία ἐξηγέρθη διὰ τὴν τάξιν, ἡ ὁποία θὰ ἐδίδοτο εἰς ἕκαστον ἀναγνώστην, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ Κοέν καὶ Λευιτῶν ἀξίων (ἔνεκα τῆς διαγωγῆς των) τῶν ἱερῶν αὐτῶν ὀνομάτων, ἐκ νέου ἐπανήλθον εἰς τὴν συνήθειαν νὰ γίνωνται αἱ ἀναγνώσεις τῆς Πεντατεύχου εἰς μορφὴν βιβλίου. Αἱ ἀναγνώσεις αὐταὶ ἐγίνοντο ὑφ' ἐνὸς προσώπου ἀξίας, τὸ ὁποῖον ἀνεγίνωσκε αὐτὰς χωρὶς νὰ σταματῇ, οὕτω ἀκολουθῶν τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, κατὰ τὴν χοῆσιν τοῦ ἱεροῦ κυλίνδρου.

(Σελ. 310—311). Ἡ κατάκτησις τῶν Τούρκων. . . ἐνεδυνάμωσε τοὺς δεσμοὺς μεταξὺ ραββινικῶν καὶ Καραϊτῶν καὶ τοὺς ἔφερε πλησιέστερον πρὸς ἀλλήλους. Οὕτω ὁ Mordecai Comtino ραββῖνος ἀστρονόμος καὶ μαθηματικὸς (1460—90) ὅστις ἀφήκε τὴν Κ)πολιν δι' Ἀδριανούπολιν, ἔλαβε ὑπ' ὄψιν ὅχι μόνον τὴν γνώμην τῶν Καραϊτῶν εἰς τὰ σχολία του τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἐδέχετο εἰς τὰς δημοσίας τάξεις μαθητὰς Καραϊτας καὶ ραββινικούς, ὅπου ἐμάνθανον καὶ εἰθίζοντο εἰς ἀμοιβαίαν ἀνοχὴν, τῆς

όποιās παράδειγμα ὁ ἴδιος ἔδιδεν ὑποστηρίζων φιλικὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς Καραΐτας καὶ ὁμιλῶν μετὰ σεβασμοῦ περὶ αὐτῶν καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Joseph Revitzki.

(Σελ. 314). Συνεπεία διαφορᾶς ἐγερθηθείσης τὴν 20ὴν Iyyar 1480 μετὰ τῶν ραββινικῶν καὶ Καραϊτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ἰχθύων, πιθανῶς τὸ Μπαλοῦκ-Παζάρ, περὶ τοῦ brill(=Claria lotte) τὸ ὁποῖον οἱ μὲν πρῶτοι ἐθεώρουν ὅτι ἦτο ἰχθύς τὸν ὁποῖον ἐπετρέπετο νὰ φάγουν, διότι εἶχε λέπια τὰ ὁποῖα ἐπιπτον κατὰ τὴν σύλληψίν του, αἱ δύο κοινότητες διώρισαν 20 ἀπεσταλμένους, οἱ ὁποῖοι μετέβησαν εἰς Δέρκος, (τὴν λίμνην) ἀπέχοντος μίαν ἡμέραν τῆς Κπόλεως. Οἱ ραββινικοὶ ἐπείσθησαν περὶ τῆς ἀγνοίας τῶν ὑπὸ τῶν ψαράδων, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον ἐκ πείρας πολυτετοῦς, ὅτι ὁ ἰχθύς ἐκεῖνος δὲν εἶχε λέπια. Ἐκτοτε πολλοὶ ραββῖνοι δὲν τὸν τρώγουν. Κατὰ τὴν περίστασιν αὐτὴν πολλοὶ διακεκομμένοι Καραῖται ἔλαβον μέρος εἰς τὴν εἰς Δέρκος ἀποστολήν.

(Σελ. 315). Τοῦ ἔργου τοῦ Judach Margulī (υἱοῦ τοῦ Menahem Margulī τῆς Ἀδριανουπόλεως) σώζεται μόνον ἓν ἀντίτυπον. . . Κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Elijah Bashyazi ἔχει ὡς ἔξης. . . 6) περὶ τῆς Ἀκολουθίας, τελειωθὲν ἐν Keramo Τρίτην 22 Tebet 1497· ἀνάπτυξις δοκιμίου τοῦ ἰδίου τοῦ 1492. . . 13) . . . ἕτερον ἔργον ἀποτελειωθὲν 4 Adar 1497 ἐν Keramia.

(Σελ. 343). Τὸ 1702 ὁ Καραΐτης Moses Jerusalemi ἐνεταφιάσθη ἐν Ἀδριανουπόλει εἰς τὸ ραββινικὸν νεκροταφεῖον, ὅπου δὲν εὐρίσκομεν ἕλην Καραϊτικοῦ νεκροταφεῖου σημεῖον.

5) Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ U. de Salaberry: *Histoire de l'Empire Ottoman*. Paris 1824 τόμ. II σελ. 285—6.

Ὁ Sabatēi-Sevī διδάκτωρ τοῦ ἑβραϊκοῦ νόμου, ἐπροτίθετο ν' ἀναγγεῖλη εἰς τὸ ἑβραϊκὸν ἔθνος ὅτι ἦτο ὁ Μεσσίας. Αὐτὸ ἐγένετο εἰς τὴν Γάζαν, τὸ 1666, χρόνος τοῦ ὁποῖου ὁ ἀριθμὸς εἶνε μυστικιστικὸς, ἐδίδασκε εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ μάλιστα εἰς τὰς δημοσίας πλατείας. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔνας ἄλλος ἀπατεῶν, συνένοχος τοῦ Sabatēi-Sevī παρουσιάζετο εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς ὁ προφήτης Ἥλιος καὶ ὠμίλει διὰ τὸν ὑποτιθέμενον Μεσσιαν, ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅποιοςδήποτε καὶ ἂν ἦτο ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν τῶν ὁπαδῶν, ὁ μέγας βεζύρης πρωτίστως περιεφρόνει αὐτοὺς τοὺς ἀφανεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίδασκον ἔνοχοι. Ἀλλὰ μόλις διέδωσαν ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ οἴκου τοῦ Ὀσμάν θὰ ἐδίδετο εἰς τὴν τοῦ Μεσσίου, πρὶν ἢ συμπληρωθῆ ἔν ἔτος καὶ θὰ ἔπανον νὰ πληρῶνουν, ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν, τὸν φόρον εἰς τὸν τύραννον εἰς τὸν ἀπαίσιον Μωχαμέτ Δ', ὁ Κιουπερτι ἔκριεν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ καταστειλῇ τοιαύτας ταραχάς.

Ἐπεισεν ἐπιτηδείως τὸν Sabatēi-Sevī, ὅτι ὁ σουλτάνος ἦτο ἔτοιμος ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν διδασκαλίαν του. Καὶ μὲ τὴν πρόφασιν αὐτὴν τὸν προέτρψε νὰ μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν

διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὴν διδασκαλίαν του. Ἐπιβίβασθη πλοίου μετὰ μερικῶν προσηλύτων του. Δύο ὀθωμανικαὶ γαλέραι τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὸν διάπλου. Παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Μωχαμέτ. Ὁ δρόμος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσιν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ἐκαλύπτετο ἀπὸ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ ὅποιοι ἐγονυπέτουν εἰς τὸ πέρασμά του. Καὶ διεσκόρπιζον φυλλώματα καὶ ἄνθη. Ἄλλ' ὁ θρίαμβος αὐτὸς ὑπῆρξε βραχείας διαρκείας. Ἡ λάμψις τοῦ θρόνου καὶ ἡ παρουσία τοῦ κυριάρχου ἐθορῶθησαν ἀμέσως τὸν Μεσσίαν, ὅταν ἔλαβε διαταγὴν νὰ κάμῃ θαῦμα ἐν συνεχείᾳ τοῦ ὁποίου θ' ἀνεγνωρίζετο ἡ θεότης του. Τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἄτρωτον. Ὁ Sabatéi-Sevi προσηλώθη εἰς ἓνα κίονα καὶ οἱ στρατιῶται μὲ τὸ τόξον εἰς τὴν χεῖρα, ἐτοιμάζοντο νὰ τὸν διατρέψουν μὲ βέλη. Ὁμολόγησε μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια ὅτι εἶχε ἐκμεταλλευθῆ τὴν εὐπιστίαν τοῦ λαοῦ. Ὁ σουλτάνος ἠπειλῆσε τὸν Ιουδαίου δόκτωρα ὅτι θὰ ἀνεσκοποπίζετο, ἐὰν δὲν ἠσπάζετο τὴν πίστιν τοῦ Μωχαμέτ. Ἐἶνε ἀμφίβολον ἐὰν αὐτοὶ οἱ μουσουλμάνοι ἐνέκριναν τὴν τοιαύτην μεταστροφὴν.

Ἄλλὰ τὸ πλέον ἐκκλητικὸν εἶνε, ὅτι αὐτὴ ἡ τῶσον ἀνανδρος ἀλλαγὴ μετώπου καὶ δημοσίως ἀποκαλυφθεῖσα, δὲν ἤρκεσε νὰ διασκεδάσῃ τὴν αἴρεσιν.

Ὁ Ἄγγλος Porter βεβαιώνει, ὅτι ἀκόμη σήμερον, ὑπάρχουν ὀπαδοὶ του καὶ μάλιστα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

6) Ἀπὸ τὸ βιβλίον *G. F. Abbot: Record of John Finch's Embassy 1674—1681. London 1920.*

(Σελ. 94—95). Οὕτω [ἐν μεγαλοπρεπείᾳ] ἔφθασε [ἡ ἀκολουθία του] εἰς τὴν οἰκίαν, ἣ ὅποια ὠρίσθη [ἐν Ἀδριανουπόλει] διὰ τὴν ἐξοχότητά του, τὸν Ἄγγλον πρεσβευτήν. Ἄλλ' ἐκεῖ διὰ τοῦ δηκτικοῦ σαρκασμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον, ὅπως ἐλέγχθη, ἡ τουρκικὴ ἰδιοφυΐα ἐναυρίνετο, ἡ ὄλη σκηνὴ ἔλαβε ἄμεσον μεταβολήν.

«Ἡ οἰκία» λέγει ἑξαλλος ὁ αἰδεσ. John Covel¹⁾ μὲ τὴν συνήθη εἰς κληρικὸς εὐφράδειαν «ἦτο ἀθλιώτατος καθηραμένος τόπος, ὅπου θνητὸς ποτὲ ἐτέθη. Ἦτο ἑβραϊκὸ σπίτι, οὔτε κατὰ τὸ ἥμισυ ἀρκετὸν νὰ περιλάβῃ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ κυρίου μου—ἀπλούστατα φορεὰ ψύλλων καὶ κορῶν καὶ ποντικῶν παντὸς μεγέθους καὶ δυσωδίας, περικυκλωμένη ἀπὸ ὀλόκληρα κοπάδια βρωμερῶν ζωιδῶν Ἑβραίων».

Ἀκόμη καὶ εἰς τὰ παραδοξότατά του ὄνειρα ὁ Sir John δὲν ἔφαν-

1) John Covel's Diaries 1670—1679 «Early Voyages and Travels in the Levant» ἐκδομένον ὑπὸ J. Th. Bent. The Hoklyyt Society. London 1893 σελ 190.

τάσθη ἑαυτὸν ἐγκαθιδρυμένον εἰς τὴν ἑβραϊκὴν. Ἄλλ' αὐτὸ ἦτο πραγματικότης, ὄχι ὄνειρον, ἀληθὴς ρυπαρότης. Ἐκρηξις ὀργῆς τὸν κατέλαβε, ἔναντιον παντός, ἰδιαιτέως ἔναντιον τοῦ Signor Antonio Perone ὅστις εἶχε εἰς τὴν διάθεσίν του δύο μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους· νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κοσμίαν του ἐγκατάστασιν. Ὑβρισε τὸν δυστυχεῖν δραγουμάνον, ἴσως κατὰ τρόπον, καθ' ὃν ποτὲ πρεσβευτῆς δὲν ὕβρισε. «Ὡρκίσθη, λέγει ὁ ταμίας μας [Dudley North]¹⁾ οὐδέποτε νὰ τὸν συγχωρήσῃ». Τὸν διέταξε ν' ἀναχωρήσῃ, διὰ Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς 24 ὥρου».

Κατὰ τὰ φαινόμενα ὁ Sir John ἠγνόει ὅτι ὁ μεγαλοπρεπεῖς Marquis de Nointel²⁾ γάλλος πρεσβευτῆς ἔγινεν ἀντικείμενον ἀκριβῶς τῆς ἰδίας τρομερᾶς ἐκπλήξεως. Ἡ ἂν τὸ ἐγνώριζε, τὸ πρᾶγμα δὲν τὸν καθησύχαζε.

«Φαντασθῆτε τὴν δυσωδίαν καὶ τὴν βρωμερότητα τῶν Ἰουδαίων, προερχομένην ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν δυστυχῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι συγκατοικοῦν καὶ θὰ κρίνετε ἂν καιεῖς ἔχῃ ἀνάγκην καλῶν γκαζολετῶν διὰ νὰ προφυλαχθῇ».

Ὁ Signor Antonio ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν κατοικίαν καὶ ἐπερίμενε νὰ ξεθυμάνῃ ἡ ὀργὴ τοῦ πρεσβευτοῦ. Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τῆ μεσολαβῆσει τοῦ κ. Hyet τοῦ ἀρχαιότερου ἀγγλοῦ ἐμπόρου, συνεχωρήθη. Μετὰ τὴν ἀλησμόνητον διαγυκτέρευσιν εἰς τὴν ὑγεινὴν ἐκείνην κατασκῆνωσιν, ὁ Sir John ἔστειλε τὸν πρῶτον του δραγουμάνον, τὸν σεβάσιμον Giorgio Draperys εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρην νὰ τὸν παρακαλέσῃ διὰ καλλίτερον οἴκημα.

Μὲ ταχύτητα ἐμπρόσδεκτον ὁ Βεζύρης ἐξέβαλε πλούσιον Ἑβραῖον τῆς οἰκίας του. Καὶ ὁ πρεσβευτῆς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς ἀκολουθίας του καὶ τὸν ἐπιστήθιον του φίλον μετώκησεν ἐκεῖ, κρατῶν καὶ τὴν ἄλλην οἰκίαν διὰ τοὺς ὑπηρέτας του. Ὁ κ. North ἔβγαλε τὸν Signor Antonio ἀπὸ τὴν κατοικίαν του καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ. Οἱ ἄλλοι ὄλιγον κατ' ὄλιγον μετέφεραν, ἕως οὗ καθε ἀπιστο σκυλι εὔρε τὴν κατάκλισίν του.

(Σελ. 98). Καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς συνοικίας τῆς ρυπαρᾶς καὶ πυκνῶς κατωκημένης πόλεως [τῆς Ἀδριανουπόλεως] ἡ ρυπαρότερα καὶ μάλιστα πυκνῶς κατοικημένη συνοικία ἦτο ἡ Ἑβραϊκὴ, ὅπου οἱ ὁδοιπόροι μας εἶχον καταλύσει πτωχὴ συνοικία, ἣτις ἔφερε ἀηδίαν εἰς κάθε αἴσθησιν κάθε στιγμῆν. Τὴν νύκτα ἦτο ἀδύνατον νὰ ἡσυχάσῃ τις: ποντικοὶ διαφόρου μεγέθους, χορεοὶ καὶ ψύλλοι, ἐντὸς. Ἄπ' ἔξω κἀρα ἀνέβαινον καὶ κατέ-

1) Life of Dudley North ὑπὸ Roger North.

2) Voyages du Marquis de Nointel. 1670—1680 par Albert Vandal de l'Academie Française. Paris 1900 σελ. 58.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ¹⁾

1) Ἀπὸ τὴν *Jewish Encyclopedia*, N. York 1901 τόμ. I, σελ. 213-5, ὑπὸ Abraham Damon, διευθυντοῦ τῆς Ἰουδαϊκῆς θεολογικῆς σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ πρῶτον ἔγχος Ἰουδαϊκῆς παροικίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ (κατὰ τινα κάπως ἀβεβαίαν πηγὴν εὐρισκομένην ἐν E. Deinard's «*Massa Grim*» (=Βάρος τῆς Κριμαίας) σελ. 13 Βαρσοβία 1878) ἦτο κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοδοσίου Α' (389). Ἐνταῦθα κατοικοῦν ἐπὶ μακρόν, ὑποφέροντες τὴν πίεσιν τῶν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ἰδίως ἀρξαμένην με τοὺς κώδικας Θεοδοσίου Β' (438) καὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565), οἵτινες ὄχι μόνον τοὺς ἀπηγόρευον νὰ ἐορτάζουσιν προ τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα, ἀλλὰ τοὺς ἠνάγκαζον νὰ κάμνωσι χρῆσιν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν μεταφράσεων τῶν Ἁγίων Γραφῶν κατὰ τὰ ἀναγνώσματά των τοῦ Σαββάτου. Οὔτε ὁ Βενιαμὴν Tudela (περὶ τὸ 1171), οὔτε ὁ Ἰουδας Alharizi (περὶ τὸ 1225) ἐπισκεφθέντες τὴν Κ)πολιν ποιοῦνται μνείαν τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀδριανουπόλεως. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τοιαύτη ἀποικία ὑπῆρχε κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, διότι ὄχματα, Καλλο, Πολλικαρο, Παπο, Πιλοσοφ, Ζαφφίρα καὶ κοινὰ ὀνόματα παπποῦ, μάνα, παπάς, τραντάφιλα, σκουλαρίτσα, φανερωῶς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὑπάρχουσι σήμερον. Πρὸς τοῦτοις ὑπάρχει συναγωγὴ τῶν «Gregos» ἢ ἑλληνοφώνων Ἑβραίων, ἐχόντων ἰδιαιτέραν ἀκολουθίαν. Οἱ εὐποροῦντες Ἑβραῖοι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλων πόλεων ἐνοχλοῦμενοι μετὰ τὰς πιέσεις τῶν διοικητῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μετέφησαν εἰς τὰς παραλίους πόλεις ὅπου ἠδύναντο νὰ μένωσι ἐν σχετικῇ ἡσυχίᾳ καὶ μεγαλειτέρῃ ἀνέσει καὶ ἀσφαλείᾳ. Τὸ 1361 ὁ Ἄμουρατ Α' εὗρε ἐκεῖ μόνον μικρὰν καὶ πτωχὴν ἀποικίαν Ἑβραίων, ἣτις ὡς σωτήρα ὑπεδέχθη τὸν κατακτητὴν, οὗ ἡ θρησκεία τόσον ὁμοίαζε τῆς ἰδικῆς των. Ἀνεφέρθησαν εἰς τοὺς ὁμοθρήσκους των τῆς Προύσης νὰ ἔλθωσι νὰ κατοικήσωσι ἐν τῇ νέᾳ Ὀθωμανικῇ πρωτεύουσῃ καὶ τοῖς διδάξωσι τὴν γλῶσ-

1) Ὁ Ἰ. Παπαδόπουλος ἔκαμε τῷ 1939 διάλεξιν περὶ τῶν Ἑβραίων ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει εἰς τὴν Ἐταιρείαν Βυζαντινῶν Σπουδῶν.

• Θρησκ. ἱστ.
Ἀθῆναι
τ. Ι. Ε. 1941
v. 163-177

σαν τῶν νέων κυρίων. Ὁ Ραββίνος, ὃν ὁ Σουλτάνος περιέβαλε μὲ διοικητικά καὶ δικαστικά δικαιώματα ἐπὶ τῶν κοινοτήτων τῆς Ρωμυλίας, ἴδρουσε ἐν Ἀδριανουπόλει ραββινικὸν κολλέγιον, εἰς τὴν σύγκλητον τοῦ ὁποίου ὅλα τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ὑπὸ τῶν Ἑβραίων τῆς Βούδας, Ἰασιού, Γαλάτσι καὶ ἀλλαχόθεν ἀνεφέροντο. Τὸ κολλέγιον αὐτὸ ἐδέχετο ὁμοίως σπουδαστὰς ἐκ Ρωσίας, Πολωνίας καὶ Οὐγγαρίας.

Κυρία εὐημεροῦσα τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἀπὸ Σελ. 158 τοῦ Nicolai Navigazioni Venetia 1580. σουλτάνους καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔγιναν διακεκριμένοι ἐπιστήμονες, οὕτως ὥστε ὁ Μωάμεθ Β' (1453) ἔκαμε τὸν Hakim Yaakub ἰατρόν του καὶ ἀκολουθῶν τὸν διώρισεν ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν (θεσπεροδάρη).

Ἡ κοινότης τῶν Καραϊμ τῆς Ἀδριανουπόλεως εὐημέρει καὶ μὲ μεταναστεύσεις ἐκ Κριμαίας καὶ νοτίου Πολωνίας ἠϋξήθη μεγάλως. Διὰ τῶν διδασκαλιῶν τῶν ραββίνων καὶ συνεχοῦς ἐπαφῆς μετὰ τῶν ραββινικῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν διδασκάλων των, οἱ οἱ Hanok Sasporta τῆς Καταλωνίας καὶ ἰδίως τοῦ ἀνεκτικοῦ Mondecai b. Eliezer Comtino (1460—90) ἀστρονόμου, μαθηματικοῦ καὶ λογικοῦ, ἡ κοινότης ἀφυπνίσθη τῆς πνευματικῆς τῆς ληθαργίας καὶ ἔκαμε μεταρρυθμίσεις εἰς τὰς συνηθείας των, ἐπιτρεπομένης τῆς χρήσεως ἀνημμένης λυχνίας τὴν ἐσπέραν τῆς Παρα-

Ἔβραίων ἐκδιωχθεῖς ἐξ Οὐγγαρίας τὸ 1376 ὑπὸ Λουδοβίκου Α' ἐζήτησεν ἐκεῖ ἄσυλον. Εἰς αὐτὴν τὴν ἀποικίαν ἢ συναγωγὴ Μπαυδοῦν (=τῆς Βούδας) ὀφείλει τὴν ὑπαρξιν της. Οἱ Ἑβραῖοι στρατιωτῶται οἵτινες ἤρξισαν νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατὸν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατετάχθησαν εἰς τοὺς ghuraba, οἵτινες διωργανώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτ Α' (1421—51). Ὡς κοινότης οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς ταραχὰς τῶν δεσβισῶν ἐπὶ Μωάμεθ Α' (1413—21) ἐξεγερθέντων ὑπὸ τοῦ Bedreddin κατοίκου Ἀδριανουπόλεως, ὅστις μετεχειριζέτο ὡς ὄργανόν του τὸν Torlak-Kiamal προσήλυτον Ἑβραῖον. Οἱ Ἑβραῖοι Ἀδριανουπόλεως πάντοτε διετέλεσαν πιστοὶ εἰς τοὺς

σκευῆς καὶ πυρὸς τὸ Σίββιτον. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κ)πόλεως τὸ 1453, τὰ μέλη τῆς αἰρέσεως αὐτῆς μετέφησαν σύσσωμα εἰς τὴν πόλιν.

Ἀφ' ἐτέρου ἡ ραββινικὴ κοινότης παρέμεινεν ἐκεῖ καὶ ἠῤῥήθη κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἐπιρροήν. Ὑποφέροντες ἀπὸ διωγμοῦ καὶ προσελκυσθέντες ἀπὸ τὰς λαμπρὰς περιγραφὰς τῆς ἀγαθότητος καὶ εὐνοιῶν, ἃς οἱ Ἑβραῖοι ἀπελάμβανον ἐν Τουρκίᾳ, γλαφυρῶς ἐκτεθειμένως ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Ἰσαὰκ Zarfati τὸ 1454, οἱ Ἀσκεναζιμ συνέρρευσαν εἰς Ἀδριανούπολιν ἐκ Βαβυλῶν, Σουαβίας, Βοημίας, Σιλεσίας καὶ ἀλλοτρίων καὶ ἴδρυσαν Ἀσκεναζικὴν συναγωγὴν. Λείψανα τῆς παρουσίας τῶν Γερμανῶν Ἑβραίων φαίνονται εἰς τινὰς λέξεις ἑβραιο-γερμανικῆς καταγωγῆς rou-bissa (σύζυγος τοῦ ραββίνου) bou-lissa καὶ εἰς ὀνόματα οἰκογενειῶν καὶ ὁμοίως εἰς λειτουργικὰς συνηθείας.

Πραγματικὴ ὁμοῦ ἀπόδειξις εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐπιτύμβιον τοῦ Moses Levi Ashkenazi Nasi (πρίγκηψ) ben Eliakim (1466 ἢ 1496).

Οὗτοι μὲ τὸν ὄμιλον, ὅστις ἦλθεν ἀργότερον ἐξ Ἰταλίας καὶ ἴδρυσεν τὰς τρεῖς συναγωγὰς Ἰταλίας, Ἀπουλίας καὶ Σικελίας ἠνώθησαν μὲ τοὺς Ἑβραίους τοὺς ἐξ Ἰσπανίας διωχθέντας τὸ 1492, οἵτινες ἴδρυσαν ἑπτὰ ἄλλας συναγωγὰς ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἀραγῶν, Καταλωνία, Evora, Gerush (ἔξοριστοὶ) Majorca, Πορτογαλλία καὶ Τολέδον. Τοῦτο ἠῤῥησε τὰς συναγωγὰς εἰς 13. Οἱ Sephardim ἐπέβαλον ἐπὶ τῶν αὐτοχθόνων καὶ τῶν Γερμανο-Ἑβραίων τὴν γλῶσσαν, ἔθιμα καὶ συνηθείας τῆς Ἰσπανίας, αἵτινες ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ ὄλων τῶν προσφύγων, οἵτινες ἦλθον μετὰ τοὺς Ἰσπανο-Ἑβραίους ἰδίως ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Alamano, ἥτις ἔνεκα τῆς πίστεως τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Joseph ben Solomon κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βουδαπέστης ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν Β' τὸ 1526, ἔτυχεν ἰδιαίτερας ἀσυνδοσίας. Ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας κατοικοῦσι εἰσέτι εἰς Ἀδριανούπολιν.

Ἐπηρεασθέντες ὑπὸ τῶν μεταναστῶν αὐτῶν οἱ καταγνόμενοι εἰς τὰς

Κυρία Ἑβραία.

Ἀπὸ Σελ. 163 τοῦ ἰδίου βιβλίου.

μελέτας τοῦ Ταλμούθ ἔχασαν βαθμηδὸν τὸ ἐνδιαφέρον των καὶ καθ' ὀλοκληρίαν ἀπεροφόρησε τὴν προσοχὴν των ἢ Καμπάλλα, εἰς ἓκ τῶν παιδῶν τῆς ὀποίας, ὁ Ἄβραὰμ βεν Eliezer ha-Levi, ἦτο συγγραφεὺς μερικῶν μυστικῶν συγγραμμάτων. Τὸ ἔδαφος οὕτω κατέστη δεκτικὸν διὰ τὴν παραδοχὴν τῶν Μεσσιανικῶν ἰδεῶν τοῦ ὄνειροπόλου Σολωμῶν Molko, ὅστις τὸ 1529 ἦλθεν εἰς Ἄδριανούπολιν νὰ πείσῃ τὸν καλῶς γνωστὸν Ἰωσήφ Caro, ὅστις ἦτο τῆς φυλῆς τοῦ Aaron de Trani προέδρου τοῦ Κολλεγίου καὶ ἴσως τὸν Yom-Tob Cohen καὶ Abraham Saba, ραββίνους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ 1522 ὁ Caro ἤρχισε τὰ σχόλια («Bet Yoseph») ἐπὶ τοῦ «Tourim» τοῦ Ἰακώβ βεν Asher, τὰ ὅποια ἐτελείωσε ἀργότερον ἐν Safed. Τυπογραφεῖον ἰδρυθὲν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Σολωμῶν καὶ Ἰωσήφ Sabetz ὑπῆρχεν ἐν Ἀδριανουπόλει πρὸ τοῦ 1555, ἀκολουθῶς μετεφέρθη εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνεκα ἐπιδημίας ἣτις ἐπεκράτει ἐκεῖ. Ἄλλο τυπογραφεῖον δὲν ἰδρύθη ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1888, ὅτε τὸ «Yoseph-Daat» (El Progresso) περιοδικὸν ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του. Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας ὑπεθάλαπτο ἐν Ἀδριανουπόλει, καὶ ὁ Ἰωσήφ ibn Verga, ταλμουδιστής, ἀπετελείωσε τὸ διάσημον χρονικὸν («Shebet Jehudah»), ἀρξάμενον ὑπὸ τοῦ προπάπου του Ἰούδα καὶ ἐξακολούθησεν ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Σολωμῶν. Τοῦτο ἦτο ἐπίκαιρον ἔργον διότι ἡ ἱερά ἐξέτασις ἣτις ἐξετίθητο ἐν τῷ συγγράμματι, ἀνευῶθη εἰς Ἀγκῶνα τὸ 1556 καὶ διήγειρεν τὴν ἀγανάκησιν τῶν Ἑβραίων τῆς Τουρκίας, καθὼς καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, οἵτινες, ὅπως ἐκδικηθῶσι τὸν πάπαν Παῦλον Δ', ἐσκέφθησαν νὰ δεχθῶσι τὴν γνώμην τοῦ Ἰωσήφ Nasi καὶ παύσωσι στέλλοντες τὰ ἐμπορεύματά των εἰς Ἀγκῶνα καὶ μεταφέρωσιν τὸ ἐμπόριόν των εἰς Pesaro. Οὕτε ὁ Ἰωσήφ Zarfati συγγραφεὺς τῶν κηρυγμάτων («Jad Yoseph» 1617), οὔτε ὁ Ἰούδας Bithon (1568—1639) ἔγιναν ἀντόπται τοῦ Μεσσιανικοῦ κινήματος τοῦ Shabbethai Zebi, ὅπερ ἔληξεν ἐν Ἀδριανουπόλει, ὅτε ὁ Zebi καὶ ἡ σύζυγός του ἠσπίασθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν (Σεπτ. 21 1666) ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Δ'· περὶ τοῦ γεγονότος παραδόσεις εἶναι πολλαὶ μέχρι σήμερον. Οἱ ραββῖνοι ἀντεστρατεύοντο εἰς τὴν προπαγάνδαν, τὴν ὁποίαν ὁ Shabbethai εἰσέτι ἐξηκολούθει χάριν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ τοῦ Κινήματος ὅπερ διηγέροθη ὑπὸ τοῦ προφήτου του Ναθὰν τῆς Γάζας, ὅστις ἐξεδιόχθη ἀπὸ τὰ Ὑψαλα καὶ Comargena. Ὁ Ἄβραὰμ Magrisso φαίνεται, ὅτι ἦτο λίαν ἀντι-Shabbethaian μεθ' ὅλην τὴν παρουσίαν τοῦ Σαμουὴλ Primo, πρώην γραμματέως τοῦ Μεσσίου, ὅστις (νομίζω ὁ γραμματεὺς) ἀπέθανε ἐν Ἀδριανουπόλει τὸ 1708.

Δύο οἰκογένειαι παρέσχον ἐπὶ διακόσια σχεδὸν ἔτη δύο παραλλήλους γραμμὰς ραββίνων. Εἰς τοὺς Behmoiras, Πολωνικῆς καταγωγῆς, ἀνῆκον ὁ Μεναιμ I ben Isaak (1666—1728), Mordecai I (ἀπέθ. 1743 ἢ 1748), Μεναιμ II (ἀπέθ. τὸ 1776) Mordecai II Chelibi (ἀπέθ. 1821), Ραφαήλ

Ι Μωσῆς (ἀπέθ. 1878) καὶ Ραφαήλ ΙΙ (ἀπέθ. 1897) ὑπῆρχον μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ μὴ λειτουργοῦντες ραββῖνοι καὶ συγγραφεῖς Σολωμών, Συμεὼν καὶ Μεναιείμ. Ἡ οἰκογένεια Gueron παρέσχε τοὺς ραββίνους Ραφαήλ Ἰακὼβ Ἀβραάμ Ι (ἀπέθ. τὸ 1751) Eliakim Ι (ἀπέθ. ἐν Κ)πόλει περὶ τὸ 1800) Jakir Ι (Preciado Astruc, ἀπέθ. ἐν Ἱερουσαλήμ τὸ 1817), Ἰακὼβ Ἀβραάμ ΙΙ (Cornorte ἢ Μεναιείμ (ἀπέθ. τὸ 1826), Bekor Eliakim ΙΙ (ἀπέθ. περὶ τὸ 1835) καὶ Jakir ΙΙ (Preciado 1813—74), ἀπέθανε ἐν Ἱερουσαλήμ κατόπιν λαμπροῦ σταδίου, Ἰακὼβ Ἀβραάμ ΙΙΙ καὶ Mordecai ἀπέθ. τὸ 1889. Πρὸς ταῖς δύο αὐταῖς οἰκογενείαις, αἵτινες διευρύνοντο μεταξύ των τὴν τιμὴν νὰ διοικῶσι τὴν κοινότητα Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ 200 ἔτη, ὑπῆρξαν καὶ π-

νες ἱκανοὶ γραμματεῖς, οἵτινες ἐπαξίως ἐβουλήθησαν εἰς τοῦτο. Οὗτοι εἶναι ὁ Elijah Perez (ἀπέθ. τὸ 1763), ὁ Ἀβραάμ Perez Isaak Alkabez (ἀπέθ. τὸ 1831) καὶ ὁ Σαμουήλ ibn Danon ὅστις τὸ 1850 ἔλαβε διακεκριμένον μέρος εἰς τὴν ἴδρυσιν σχολῶν, αἵτινες ἦσαν κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰωσήφ Χαλένυ, νῦν καθηγητοῦ ἐν τῇ Σορβόννῃ καὶ ἀκολούθως διωκοῦντο ὑπὸ διευθυντοῦ ἀποστελλομένου ὑπὸ τῆς Alliance Israélite Universelle. Ἐκτὸς τῆς σχολῆς, ὑπάρχει καὶ Talmud Torah, μία ἰδιωτικὴ σχολή, σχολή διὰ κοράσια τῆς Jewish Alliance, Ἰουδαϊκὴ λέσχῃ, ἐν μικρὸν νοσοκομεῖον καὶ μερικαὶ ἀγαθοεργαὶ ἀδελφότητες καὶ τῶν συζητήσεων. Τὸ 1872 ἡ Ἀδριανούπολις ἐπέστη τὴν κατηγορίαν φόνου διὰ θρησκευτικὸς λόγους. Ἡ Alliance Israélite ἐπὶ

Νέα Ἐβραία τῆς Ἀδριανουπόλεως.

*Ἀπὸ Σελ. 64 τοῦ ἴδιου βιβλίου.

σης διατηρεῖ ἐν Ἀδριανουπόλει σχολὴν ἰδρυθεῖσαν τὸ 1867. Θεολογικὸν Σεξινάριον ἰδρύθη καὶ τὸ 1896 ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ Damon ἐν σχέσει μὲ τὴν Alliance, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐν ἔτος ἀργότερον μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Βιβλιογραφία: Franco, Essai sur l'Histoire des Israélites de l'Empire Ottoman p. p. 204, 205, Paris 1897.—Bulletin de l'Alliance Israélite Universelle 1897 σειρά 11 ἀρ. 22 σελ. 85.

2) *Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ M. Franco: Histoire des Israélites de l'Empire Ottoman. Paris 1897.*

(Σ. 22—23). Ἡ Ἀδριανούπολις ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἶχε Ἰουδαϊκὴν κοινότητα.

Ἐπιτάφιον εἰς ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ κοιμητηρίου τῆς πόλεως αὐτῆς τὰ ἐπιμαρτυρεῖ. Ἀναγινώσκει τις τὰς ἀκολουθοῦσας λέξεις «ἐνθάδε κεῖται ὁ ραββῖνος Moché Haléni Askenazi ἀποθανὼν τὴν 17 Αβ τοῦ ἔτους 5226 ἀπὸ τῆς δημιουργίας (1446 μ. Χ.) Ὡς ἴχνος ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἀναφέρομεν προσέτι τὴν συναγωγὴν, λεγομένην «El-Kahal des Los Gregos» ἢ συναγωγὴ τῶν Ἑλλήνων.

(Σ. 29—30). Ὅτε ὁ Μουράτ Α' κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν, εὔρε εἰς αὐτὴν μίαν πτωχὴν Ἰουδαϊκὴν κοινότητα, ἣ ὁποία προσέτρεξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τοὺς κατακτητάς. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ δυστυχεῖς αὐτοὶ δὲν ἐγνώριζον ἢ τὴν Ἑλληνικὴν, προσέτρεψαν τοὺς ὁμοθρήσκους τῶν τῆς Προύσης νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐκμάθουν ἀπὸ αὐτοῦ τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν. Τοῦτο ἐγενικεύθη εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἠπεκύνθησαν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ὀθωμανῶν. Παρουσιάσθη τότε ἕνα περίεργον γεγονός: Τὸ ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως τὸ ὁποῖον ἔφερε τοὺς Ἰσραηλίτας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουλιανοῦ νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, Φιλιππούπολιν, Λάρισσαν, Νύσσαν καὶ Σόφριαν διὰ νὰ διαφύγουν τῆς τυραννίας τῶν ρωμαίων κυβερνητῶν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Βάρναν, Σκούταρι τῆς Ἀλβανίας, Κέρκυραν, Ρουτσουκ κλ. ἥλλαξε. Οἱ Ἰσραηλίται τῶν παραλίῶν ἐπανάρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου ἡ σημαία τῆς ἡμισελήνου ἔκανε νὰ βασιλεύῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀνεξίτητος.

Ὁ μέγας Ραββῖνος τῆς Ἀδριανουπόλεως εἶχε πλήρη ἐξουσίαν ἐφ' ὅλων τῶν Ἰουδαϊκῶν κοινοτήτων τῆς Ρωμυλίας. Εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διοικῇ, νὰ ἰδρῆναι δικαστήρια, νὰ εἰσπράττῃ τὰ πληρωτέα χρεῖα τῶν Ἰουδαίων καὶ καταβάλλῃ αὐτὰ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θησαυρόν. Αὐτὸς ἦτο καὶ ὁ λόγος, ὥστε τὸ Ἰουδαϊκὸν πανεπιστήμιον (Yeschiba) τῆς Ἀδριανουπόλεως νὰ ἀκμάσῃ. Συνεβουλεύοντο τοὺς ραββῖνους ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς Ἰουδαϊκῆς νομολογίας, εἰς ὅλας τὰς πόλεις εἰς τὰς ὁποίας τὰ ὀθωμανικὰ ὄπλα ἤρχισαν νὰ ἐπικρατοῦν.

Ἡ Ἀδριανούπολις μάλιστα προσείλκυσε πολλοὺς σπουδαστάς, ταλμουδιστάς ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν, Πολωνίαν καὶ Ρωσίαν.

Σ. 1 Ἀποικία Ἰουδαϊκαὶ ἰδρῆθησαν ἀπὸ τοῦ 1ου μέχρι τοῦ 4ου αἰῶνος μ. Χ. καὶ κατὰ σειράν, εἰς Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν,

Βεβαίωτα ὁ Μεγάλος Κωνσταντῖνος θὰ εὔρε μεγάλον ἀριθμὸν ὁμοθρήσκων μας ἐγκατεστημένων ἤδη εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου εἶχον πολλὰς συναγωγάς: Διότι τοὺς ἐπέτρψε νὰ τὰς διατηρήσουν πληρώνοντες φόρον, ἀλλὰ τοὺς ἀπηγόρευσε νὰ κτίσουν νέας.

3) Ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς *Lady Montague: Letters. London 1861.* τόμ. I.

(Σ. 299). Ἡ παντοινὴ ἀμφίεσις (τῶν τουρκισσῶν) τὰς παρέχει πλήρη ἐλευθερίαν νὰ ἐκπληροῦν τοὺς πόθους των χωρὶς φόβον ἢ ἀνακαλυφθῶν.

Ἡ πλέον ἐν χρῆσει μέθοδος εἶνε νὰ ὀρίζουν συνάντησιν μὲ τὸν ἀγαπητικὸν των εἰς τὸ μαγαζὶ ἐνὸς Ἑβραίου, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξ ἴσου κατάλληλα (διὰ τοιοῦτους σκοποὺς) ὅπως τὰ Ἰνδικὰ μέρη παρ' ἡμῖν.

Καὶ ἐν τούτοις, ὅσοι δὲν κάμνουν τοιαύτην χρῆσιν αὐτῶν, δὲν διατάζουν νὰ μεταβῶσι εἰς αὐτὰ καὶ ἀγοράσουν πράγματα μικρὰς ἀξίας ἢ ἀκριβὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκει τις παρ' αὐτοῖς.

Αἱ κυρία ὑψηλῆς περιωπῆς σπανίως ἀποκαλύπτουν εἰς τοὺς ἐρωμένους των ποῖαι εἶνε· καὶ εἶνε πολὺ δύσκολον δι' αὐτοὺς ἢ ἀνακαλύψουν ποῖαι εἶνε. Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε ὀλίγας πιστὰς συζύγους εἰς αὐτὴν τὴν χώραν, ἀφοῦ οὐδὲν ἔχουν νὰ φοβηθῶν ἀπὸ τὴν ἀκριτομυθίαν τοῦ ἐρωμένου. Ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν πολλὰς αἰ ὁμοίαι ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ἐκτίθενται τοιοιτοτρόπως.

(Σ. 321—2) Παρατήρησα ὅτι οἱ πλείστοι τῶν πλουσίων ἐμπόρων εἶνε Ἑβραῖοι.

Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶνε ἀπίστευτος δύναμις εἰς τὴν χώραν αὐτὴν. Ἐχουν πλείστα προνόμια ὑπεράνω ὄλων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, καὶ ἔχουν σχηματίσει σημαντικὴν κοινότητα, διεπόμενοι ὑπὸ τῶν ἰδικῶν των νόμων· προσέτι ἔχουν συγκεντρώσει εἰς χεῖρας των ὄλον τὸ ἐμπόριον τῆς αυτοκρατορίας, ἐν μέρει διὰ τῆς σταθερᾶς μεταξὺ των ἀλληλεγγύης καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῆς ἐπιρροῆς των ἐπὶ τῶν Τούρκων, χαρακτηριζομένων διὰ τὴν νοθρότητά των καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐνεργητικότητος.

Κάθε πασὰς ἔχει τὸν Ἑβραῖον του, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶνε ὁ ἄνθρωπος τῶν ὑποθέσεών του. Τοῦ ἐμπιστεύεται ὅλα των τὰ μυστικά καὶ διεξάγει ὅλας τὰς ὑποθέσεις. Οὐδεμίαν συναλλαγὴ γίνεται, οὐδεμίαν δωροδοκίαν λαμβάνεται, οὐδὲν ἐμπόρευμα πωλεῖται χωρὶς νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ χεῖρα του.

Εἶνε οἱ ἱατροί, ἐπιστάται καὶ διερμηνεῖς ὄλων τῶν μεγάλων ἀνθρώπων. Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε πόσον ἐπικερδὲς εἶνε τοῦτο εἰς λαόν, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε παραλείπει νὰ ἐπωφεληθῆ καὶ τῆς ἐλαχίστης εὐκαιρίας. Ἐχουν εὔρει τὸ μυστικὸν νὰ κάμωσιν τοὺς ἑαυτοῦς των τόσον ἀναγκαίους,

ὥστε εἶνε βέβαιοι τῆς προστασίας τῆς αὐτῆς, οἰονδήποτε ὑπουργεῖον καὶ ἂν εἶνε εἰς τὴν ἔξουσίαν.

Ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, Γάλλοι καὶ Ἴταλοὶ ἔμποροι, οἱ ὅποιοι ἐννοοῦν τὰς πονηρίας των, ἀναγκάζονται νὰ ἐμπιστεύωνται τὰς ἐργασίας των εἰς τὴν διαπραγματεύσειν των· οὐδεμία συναλλαγή ἐκτελεῖται ἄνευ αὐτῶν. Καὶ τὸν εὐτελέστερόν των εἶνε δύσκολον, νὰ τὸν δυσαρεστήσῃ τις, καθόσον ἡ ὀλομέλεια (κοινότης) ὑπερασπίζει τὰ συμφέροντά του μετ' ἑξ ἴσου δραστηριότητος, ὅπως θὰ ἔπραττε καὶ διὰ τοὺς πλέον σημαίνοντας τῶν μελῶν της.

Πολλοὶ αὐτῶν εἶνε πλουσιώτατοι, φροντίζουσι ἐλάχιστα ὅμως νὰ τὸ ἐπιδεικνύουν, καίτοι ζοῦν εἰς τὰ σπίτια των μὲ μεγάλην πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν.

4) Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ *Abraham Damon*: *Οἱ Καραῖται ἐν Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν των. Ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως ἀνεκδότων ἐγγράφων. Ἐν Jewish Quarterly Review. London 1925 τόμ. 15.*

(Σελ. 289). Ἡ αἰρσις τῶν Καραϊτῶν ἔχει τὴν γέννησίν της ἐν Βαγδάτῃ καὶ μετεφυτεύθη εἰς Ἱερουσαλὴμ, ὅπου ἀκόμη κατὰ τὰ μέσα τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος ἐπέδειξε μεγάλην τάσιν πρὸς προσηλυτισμόν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὁποίας διεσπάρη πανταχοῦ.

Ἡ ἴδρσις τῆς ἐν Κ)πόλει κοινότητος πιθανῶς ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Κατὰ τινὰ παράδοσιν μετόφησαν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κ)πολιν, τὸ 389 (:) ἐπὶ Θεοδοσίου Α'. Ἴδε E. Deinaud Warsaw Goldman 1878 σελ. 13.

(Σελ. 296—301). Ἀνωτέρω ἐγένετο μνεῖα μόνον τῶν ἐν Κ)πόλει Καραϊτῶν, ὅτι συνέβη τῆς καταθλίψεως τῶν Βυζαντινῶν Ἀυτοκρατόρων καὶ τοῦ φανατικοῦ κλήρου, αἱ κοινότητες τῶν Καραϊτῶν πράγματι ἐγκατέλειπον τὰς πόλεις τοῦ ἑσωτερικοῦ, ὅπου ὀλίγη ὑπῆρχε ἀσφάλεια εἰς τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζωὴν των. Προτιμῶντες νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰ παράλια καὶ π. χ. ἐν Κ)πόλει, ὅπου εὖρον σχετικῶς περισσοτέραν ἄνεσιν καὶ ἠδύναντο νὰ ἐπικοινωνήσωσι μετὰ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ, Καίρῳ καὶ Κριμαίᾳ ὁμοθρήσκων των.

Μόνον μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸ 1360 ὑπὸ Μουράτ Α' τὸ ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω πρὸς τὸ ἑσωτερικόν. Ὅσοι εἶχον καταφύγει εἰς τὰς παραλίους πόλεις, ὅπου ὁ Βυζαντινὸς σταυρὸς ἐκυριαρχεῖ ἔτι, ἀναμφιβόλως ἐπέστρεψαν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου ὑπὸ τὴν σκὰν τῆς ἡμσελίηνου, εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην ἐπεκράτει.

Πιθανὸν ἴδρυσαν ἐκεῖ ἀνωτέραν σχολὴν ὅπου πιθανὸν ἐξεπαιδεύθη ὁ συγγραφεὺς Judah, ὅστις τὸ 1390 εἶχε ἀντιγράψει τὴν Πεντάτευχον ἐπὶ δωθεράς. Δὲν εἶνε βέβαιοι ἂν τοῦτο ἦτο ἔργον τοῦ ἢ ἔργον τοῦ πατρὸς τοῦ Elijah. Ὁ αὐτὸς Judah ἀναφέρεται εἰς ἕτερον χειρόγραφον τοῦ 1363. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἢ ἐν Ἀδριανουπόλει σχολὴ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤδη ἦτο εἰς θέσιν νὰ παρέξῃ διδασκάλους καὶ ἀντιγραφεῖς διὰ ξένας χώρας. Ἐκτὸς ἂν ὁ ἄνω μνημονευόμενος ἀντιγραφεὺς εἶχε διδαχθῆ ἀπὸ τοὺς ραββινικοὺς Ἰσραηλίτας τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἢ μετέβῃ εἰς Κορμαίαν κατὰ τὴν παιδικὴν τοῦ ἡλικίαν...

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κ)πόλεως ὑπὸ Μωάμεθ Β' 1453... πολλοὶ Ἰσραηλίται ἀπὸ ἄλλας πόλεις τῆς εὐρείας τοῦ αὐτοκρατορίας μετοκίσθησαν εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ πρωτεύουσαν. Μεταξὺ τῶν ραββινικῶν Ἰσραηλιτῶν οἱ ὁποῖοι μετώκησαν ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ Προβαδίας κλ. θά' ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως καὶ τινες Καραΐται οἱ ὁποῖοι ἐπίσης μετηνάστευσαν ἐκ Σηλυβρίας, Βουργάζ, Πάργας, (παρὰ τὴν Κέρκυραν) (ἔγγραφον ἀρ. 3) Νικομήδειαν, Κέρκυραν καὶ Θεσσαλονίκην, ὅπου εἶχον κοινότητας.

Ἄν κρίνῃ τις ἐκ τῆς ἀκολουθοῦσης περιγραφῆς: «οἱ Καραΐται, οἱ ὁποῖοι μετοκίσθησαν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' ἐγκατεστάθησαν ἐν Χάσκιοι, ὅπου ἀρχαία συναγωγὴ διετέθη ὑπὲρ αὐτῶν». Ἡ ἀρχαία μικρὰ κοινότης τῆς Κ)πόλεως, ἣτις ἠϋξήθη καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπερροφήθη καὶ ὑπετάγη εἰς τὴν τῶν νεοελθόντων, ἀπέκτησε εἰς τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν τῆς ἐμφάνισιν τὸ ὄνομα Κοινότης Ἀδριανουπόλεως (εἶχεν ἐπίσης τὴν συναγωγὴν τῶν ἑξορίστων ἢ; ἦτο παράρτημα τῆς ραββινικῆς κοινότητος τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος). Ἐκλήθη αὐτὸ εἴτε ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῶν νεωστὶ ἀφιχθέντων ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης, οἵτινες ὑπερτέρον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοὺς ἄλλους, ἢ ἴσως ἐπειδὴ κατοικοῦν ἐν Βαλατᾶ παρὰ τὴν πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως... Ἐν Κ)πόλει ἢ συνοικία Καραΐκοι (Γαλατᾶ) λέγεται ὅτι ἐδῆλον τὸ χωρίον τῶν Καραΐτων... Βασιζόμενος εἰς χωρίον τοῦ Caleb Afendopolo καὶ εἰς διαφοροὺς παραδόσεις τὸ ἐπεσκέφθη.

Α'. Κεράμια (Kermondé τουρκιστὶ) ἀπέναντι τῆς Χαλκηδόνος καὶ παρὰ τὸν μικρὸν Τσεκμετζέν. Ἐπὶ λοφίσκον, ἐπιβλέποντος τὴν θάλασσαν, ὄπισθεν τοῦ τεμένους Σελμιέ, παρετήρησα νεκροταφεῖον διασχιζόμενον ὑπὸ δρόμου καὶ λιθοστρωμένου νεκροταφείου. Μεταξὺ αὐτῶν εἶνε μερικοὶ ἀπὸ γῆψον οἱ ὁποῖοι φθείρονται εὐκόλως, ἐνῶ ἄλλοι εἶνε ἐκ μαρμάρου. Περιέργως οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ἔχει ἐπιγραφὴν τινα. Εἶνε ἀνεπίγραφοι στήλαι διαφόρων μορφῶν καὶ θέσεως; ἄλλαι κείνται χαμαί, ἄλλαι ἴστανται ὄρθιοι, ἄλλαι εἶνε ἄθικτοι καὶ ἄλλαι εἰς μικρὰ τεμάχια, μερικαὶ εἶνε τετραγώνιοι ἢ παραλληλόγραμμοι καὶ ἄλλαι εἶνε ὀριζοντίως ἢ ἑξαγωνικῶς περικεκοιμμένα καὶ ἄλλαι μὲ ἐπιμήκειας ραβδώσεις, ἄλλαι κυλινδρικοὶ ὅπως ἐν Ὀκ-Μεϊδάν τοῦ Χάσκιοι, μερικαὶ δ' ἔχουν τεμάχια λιθίνων

κεφαλῶν. Μερικαὶ ἐξ αὐτῶν ἔχουν μῆκος 4 μέτρων καὶ 1 μέτρον διάμετρον.

Β'. *Τὰ Γαλατάρια*, ἀνατολικῶς τοῦ Μικροῦ Τσεκμετζέ, ὅπου ὁμοίως ὑπάρχει νεκροταφεῖον διασχιζόμενον ὑπὸ δρόμου, πράγματι κατεσκευασμένου ἐκ λίθων νεκροταφείου, οἱ ὅποιοι λέγεται ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸ ἡμισαΐας ἑκατονταετηρίδος περίπου δι' ἀνέγερσιν οἰκοδομῶν καὶ οἱ ὅποιοι λίθοι εἶνε κεκαλυμμένοι ὑπὸ τσιμέντου. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, μὲ λέγουν, εὗρον ἔγγραφα καὶ βιβλία παραχωμένα ἐκεῖ (Geniza) τὰ ὁποῖα ἔκαψαν μετὰ τὴν ἐσκαφὴν τῶν καὶ λέγουν ὅτι ἀνήκον εἰς τοὺς πρῶτους Ἰουδαίους κατοίκους τοῦ χωρίου.

Γ'. *Τσιφούτ Βουργάζ* (Γρῦπες ἑλληνιστὶ) κείμενον μετὰ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Χαλκαλῆ καὶ τοῦ Μακρίκιοι, τρία τέταρτα τῆς ὥρας βορείως τοῦ χωρίου. Μόνον δωδεκάς οἰκιῶν ἑλληνικῶν ὑπάρχει ἐκεῖ, αἱ ὁποῖοι ἔχουν ὁμοίως τὴν ὥραιαν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἄλλα κατοικίαι, νῦν ἐρείπια, λέγεται ὑπὸ τῶν Ἰδίων Ἑλλήνων, ὅτι ἀνήκον εἰς Τούρκους. Εἰς ἀκαλλιέργητον ἀγρόν, ὃ ὁποῖος κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Ἰδίων Ἑλλήνων, ταυτίζεται μὲ Ἰουδαϊκὸν νεκροταφεῖον, παρετήρησα δύο τετραγώνους λίθους ὀρθοῦς ἀνεπιγράφους.

(Σελ. 304—308). Ἡ μετοικησιᾶ μέρους τῆς κοινότητος Ἀδριανουπόλεως εἰς τὴν πρωτεύουσαν δὲν συνετέλεσε νὰ ἐξαφανισθῇ τελείως ἡ κοινότης ἀπὸ αὐτῆν. Ἀπ' ἐναντίας κατὰ τὸν Judah Rouki 1581 διαρκῶς ὑπῆρχεν ἐπικοινωνία μετὰ τῶν δύο πόλεων, ἀκόμη καὶ περὶ μετὰ τῶν Καραϊτῶν τῆς Κ)πόλεως καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συζητήσωσι θρησκευτικὰ ζητήματα. Ἀμφότεραι αἱ κοινότητες αὗται ὑψήθησαν ἀριθμητικῶς διὰ τῆς ἀφίξεως περὶ τὸ 1460 Καραϊτῶν ἐξ Ἀσίας, Νοτίου Πολωνίας καὶ Κριμαίας. Ἡ ἀφίξις τῶν ξένων δὲν συνετέλεσε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀμάθειαν εἰς ἣν ἡ αἴρεσις αὕτη εἶχε καταπέσει.

Παρὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν, ὅτι ἡ γραφὴ πρέπει νὰ ἐξηγῆται λογικῶς, μετὰ ὄρμον σκέψιν, οἱ Καραῖται κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσωσι δόγματα ἀπὸ τὰς γνώμας τῶν παλαιῶν τῶν ἀρχηγῶν... Γεγονὸς ἀποδεικνύον τὴν στενοκεφαλίαν τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν, εἶνε ἡ θυελλώδης διαμάχη πρὸ τοῦ 1455, ἣτις ἔλαβε χώραν ἐν Ἀδριανουπόλει περὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἀναγνώστης τῆς Πεντατεύχου πρέπει νὰ κατέχῃ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ τὴν τελετὴν τῆς πρωΐας τοῦ Σαββάτου, ἂν δηλ. ἔπρεπε ν' ἀτενίσκῃ πρὸς τὴν Σκηνὴν τῆς Διαθήκης ἢ πρὸς τὸν λαόν. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν δύο γνωμῶν ἐπεκράτησε. Ἐτερον γεγονός τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, δεικνύει τὸ ἀμετάβλητον τῶν ἀρχῶν τῶν Καραϊτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν.

Ἡ ἀνωτέρα τῶν σχολῆ ἐν Ἀδριανουπόλει, τῆς ὁποίας προεστάτου ὁ Menaheh Bassiatzi b. Joseph (1450) καὶ ὁ υἱός του Moses, Menaheh Maroli, Michael ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ υἱός του Ἰωσήφ, εἰσήξε ἀναμφιβό-

λως ὑπὸ ραββινικὴν ἐπιτροπὴν, μεταρρυθμισιν ἀνήκουστον ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Καραϊσμοῦ. Δηλαδή τὸ ἀνάπτειν τὸ φῶς διὰ τὸ Σάββατον ἀπὸ τὴν Παρασκευὴν ἐσπέραν, ὥστε ἡ ἅγια ἡμέρα μὴ διέρχεται ἐν σκότει... Ἡ μεταρρυθμισίς αὐτὴ ἔτυχε ἀνταγωνισμοῦ, διότι οἱ Καραῖται σταθερῶς εἶρχοντο τῆς ἀντιθέτου γνώμης καὶ συνηθείας, ἣτις πιθανὸν ἐξηκολούθει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀπακ καὶ ὑπεστηρίζετο διὰ τῆς παρελεύσεως τόσου χρόνου. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἐγένετο αἰτία ἐσωτερικῆς διαπάλης. Οἱ συντηρητικοὶ κυρίως ἀποτελοῦμενοι ἐκ τῶν ἐκ Ρωσίας καὶ Κρμαίας μεταναστῶν, μετεχειρίζοντο τοὺς τολμηροὺς μεταρρυθμιστὰς ὡς αἰρετικούς...

Διαφοραὶ ὑφίσταντο μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινοτήτων ἐπὶ τοῦ ζητήματος ποίου εἴδους βιβλίου νὰ γίνεται χρῆσις διὰ τὰς ἀναγνώσεις αὐτὰς τοῦ Σαββάτου. Τὸ 1496 αἱ κοινότητες Kaffa, Κρμαίας καὶ Κερκύρας συνήθισον ἀκόμη ν' ἀναγινώσκουν τὸ Sidra τὸ Σάββιτον μετὰ τῷ Succofh ἀπὸ σύνηθες βιβλίον τῆς Πεντατεύχου, καὶ κατοπιν ἐκ τοῦ κυλίνδρου τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γενέσεως 1—113 ὑπὸ ἐνὸς Κοέν, ἐνὸς Λευίτου καὶ 5 λαϊκῶν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀδριανουπόλει, Σηλυβρία καὶ Μπουργάζ ὁ Ἱερὸς Κύλινδρος ἐξήγετο διὰ τὴν ἀναγνώσιν τὴν ἑνὴν ἡμέραν καθ' ἑκαστον Σάββατον καὶ ἡ συνηθία αὐτὴ συνέτεινε νὰ ὑπεκκαίῃ τὴν ἐπιθυμίαν τίς νὰ ὑπερτερῇ εἰς τὰς ἱερὰς σπουδὰς, μετὰ τὴν ἀναμονὴν, ὅτι ἡμέραν τινα θὰ ἐπροσκαλεῖτο ν' ἀναγνώσῃ δημοσίως, τοῦτο ἐκράτει τὴν προσοχὴν ἐκάστου ἄγρυπνον καὶ τὸν ἠνάγκαζε νὰ προπαρασκευάζηται διὰ τὴν τοιαύτην περίστασιν διὰ διαρκοῦς ἐπαναλήψεως. Πρὸς τὸν αὐτὸν παιδαγωγικὸν σκοπὸν μετέφραζον (ἀναμφιβόλως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν) τὴν ἑβδομαδιαίαν περικοπὴν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν γυναικῶν καὶ ἀμαθῶν. Ἀργότερον ἔνεκα τῆς ἀμίλλης ἡ ὁποία ἐξηγήθη διὰ τὴν τάξιν, ἡ ὁποία θὰ ἐδίδετο εἰς ἑκαστον ἀναγνώστην, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ Κοέν καὶ Λευιτῶν ἀξίων (ἔνεκα τῆς διαγωγῆς τῶν τῶν ἱερῶν αὐτῶν ὀνομάτων, ἐκ νέου ἐπανήλθον εἰς τὴν συνηθειαν νὰ γίνωνται αἱ ἀναγνώσεις τῆς Πεντατεύχου εἰς μορφὴν βιβλίου. Αἱ ἀναγνώσεις αὐταὶ ἐγίνοντο ὑφ' ἐνὸς προσώπου ἀξίας, τὸ ὁποῖον ἀνεγίνωσκε αὐτὰς χωρὶς νὰ σταματᾷ, οὕτω ἀκολουθῶν τὴν ἀρχαίαν συνηθειαν, κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἱεροῦ κυλίνδρου.

(Σελ. 310—311). Ἡ κατάκτησις τῶν Τούρκων... ἐνεδυνάμωσε τοὺς δεσμοὺς μεταξὺ ραββινικῶν καὶ Καραϊτῶν καὶ τοὺς ἔφερε πλησιέστερον πρὸς ἀλλήλους. Οὕτω ὁ Mordecai Comtino ραββίνος ἀστρονόμος καὶ μαθηματικὸς (1460—90) ὅστις ἀφῆκε τὴν Κ)πολιν δι' Ἀδριανουπόλιν, ἔλαβε ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον τὴν γνώμην τῶν Καραϊτῶν εἰς τὰ σχολία του τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἐδέχετο εἰς τὰς δημοσίας τάξεις μαθητὰς Καραϊτας καὶ ραββινικούς, ὅπου ἐμάνθανον καὶ εἰθίζοντο εἰς ἀμοιβαίαν ἀνοχὴν, τῆς

ὁποίας παράδειγμα ὁ ἴδιος ἔδιδεν ὑποσηρίζων φιλικὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς Καραίτας καὶ ὁμιλῶν μετὰ σεβασμοῦ περὶ αὐτῶν καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Joseph Revitzl.

(Σελ. 314). Συννεπεία διαφορᾶς ἐγεργηθείσης τὴν 20ὴν Iyyar 1480 μετὰ τῶν ραββινικῶν καὶ Καραϊτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ἰχθύνων, πιθανῶς τὸ Μπαλουκ-Πιαζάρ, περὶ τοῦ brill (= Claria lotte) τὸ ὅποιον οἱ μὲν πρῶτοι ἐθεώρουν ὅτι ἦτο ἰχθὺς τὸν ὅποιον ἐπετρέπετο νὰ φάγουν, διότι εἶχε λέπια τὰ ὁποῖα ἐπιπτον κατὰ τὴν σύλληψίν του, αἱ δύο κοινότητες διώρισαν 20 ἀπεσταλμένους, οἱ ὅποιοι μετέβησαν εἰς Δέροκος, (τὴν λίμνην) ἀπέχοντος μίαν ἡμέραν τῆς Κ)πόλεως. Οἱ ραββινικοὶ ἐπέστησαν περὶ τῆς ἀγνοίας τῶν ὑπὸ τῶν ψαράδων, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον ἐκ πείρας πολυετοῦς, ὅτι ὁ ἰχθὺς ἐκεῖνος δὲν εἶχε λέπια. Ἐκτοτε πολλοὶ ραββῖνοι δὲν τὸν τρώγουν. Κατὰ τὴν περιστασίαν αὐτὴν πολλοὶ διακεκομμένοι Καραῖται ἔλαβον μέρος εἰς τὴν εἰς Δέροκος ἀποστολὴν.

(Σελ. 315). Τοῦ ἔργου τοῦ Judach Maruli (υἱοῦ τοῦ Menahem Maruli τῆς Ἀδριανουπόλεως) σώζεται μόνον ἓν ἀντίτυπον. . . Κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Elijah Bashyazi ἔχει ὡς ἔξης. . . 6) περὶ τῆς Ἀκολουθίας, τελειωθὲν ἐν Keramo Τρίτην 22 Tebet 1497· ἀνάπτυξις δοκιμίου τοῦ ἴδιου τοῦ 1492. . . 13). . . ἕτερον ἔργον ἀποτελειωθὲν 4 Adar 1497 ἐν Keramia.

(Σελ. 343). Τὸ 1702 ὁ Καραῖτης Moses Jerusalemi ἐνεταφιάσθη ἐν Ἀδριανουπόλει εἰς τὸ ραββινικὸν νεκροταφεῖον, ὅπου δὲν εὐρίσκειται ἔχνη Καραϊτικῶν νεκροταφείων σημεῖον.

5) Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ U. de Salaberry: *Histoire de l'Empire Ottoman. Paris 1824 τόμ. II σελ. 285—6.*

Ἐπισημασθέντες ὡς ἔχρησαν τὸν ἰσχυρὸν λόγον ὅτι ἦτο ὁ Μεσσίας. Αὐτὸ ἐγένετο εἰς τὴν Γάζαν, τὸ 1666, χρόνος τοῦ ὁποίου ὁ ἀριθμὸς εἶνε μυστικιστικὸς, ἐδίδασκε εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ μάλιστα εἰς τὰς δημοσίας πλατείας. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἕνας ἄλλος ἀπατεῶν, συνένοχος τοῦ Sabatéi-Sevi παρουσιάζετο εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς ὁ προφήτης Ἥλιος καὶ ὁμίλει διὰ τὸν ὑποτιθέμενον Μεσσίαν, ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν ἦτο ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν τῶν ὁπαδῶν, ὁ μέγας βεζύρης πρωτίστως περιεφρόνει αὐτούς τοὺς ἀφανεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν ἐδίδασκον ἔνοχοι. Ἀλλὰ μόλις διέδοσαν ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ οἴκου τοῦ Ὀσμάν θὰ ἐδίδετο εἰς τὴν τοῦ Μεσσίου, πρὶν ἢ συμπληρωθῆ ἓν ἔτος καὶ θὰ ἔπαυον νὰ πληρώνουν, ἀπὸ ἐκεῖνη τὴν στιγμήν, τὸν φόρον εἰς τὸν τύραννον εἰς τὸν ἀκαίσιον Μωχαμέτ Δ', ὁ Κιουπερτι ἔκρινε ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ καταστείλῃ τοιαύτας ταραχάς.

Ἐπεισεν ἐπιτηδείως τὸν Sabatéi-Sevi, ὅτι ὁ σουλτάνος ἦτο ἕτοιμος ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν καὶ ν' ἀναγνώρισῃ τὴν διδασκαλίαν του. Καὶ μετὰ τὴν πρόφασιν αὐτὴν τὸν προέτρψε νὰ μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν

διὰ τὰ ἐκθέσει τὴν διδασκαλίαν του. Ἐπεβίβασθη πλοίου μετὰ μερικῶν προσηλῶτων του. Δύο ὄθωμανικαὶ γαλέραι τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὸν διάπλουον. Παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Μωχαμέτ. Ὁ δρόμος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ἐκαλύπτετο ἀπὸ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ ὅποιοι ἐγονυπέτουσαν εἰς τὸ πέρασμά του. Καὶ διεσκόρπιζον φυλλώματα καὶ ἄνθη. Ἄλλ' ὁ θρίαμβος αὐτὸς ὑπῆρξε βραχείας διαρκείας. Ἡ λάμψις τοῦ θρόνου καὶ ἡ παρουσία τοῦ κυριάρχου ἐθοροῦρησαν ἀμέσως τὸν Μεσσίαν, ὅταν ἔλαβε διαταγὴν νὰ κάμῃ θαῦμα ἐν συνεχείᾳ τοῦ ὁποίου θ' ἀνεγνωρίζετο ἡ θεότης του. Τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔκρεσε νὰ εἶναι αἰτωτων. Ὁ Sabatée-Sevi προσηλώθη εἰς ἓνα κίονα καὶ οἱ στρατιῶται μὲ τὸ τόξον εἰς τὴν χεῖρα, ἐτοιμάζοντο νὰ τὸν διατρέψουν μὲ βέλη. Ὡμολόγησε μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια ὅτι εἶχε ἐκμεταλλευθῆ τὴν εὐπιστίαν τοῦ λαοῦ. Ὁ σουλτάνος ἠπέιλησε τὸν Ἰουδαίου δόκτωρα ὅτι θὰ ἀνεσκοπιζετο, ἐὰν δὲν ἠσπάζετο τὴν πίστιν τοῦ Μωχαμέτ. Ἐἶνε ἀμφίβολον ἐὰν αὐτοὶ οἱ μουσουλμάνοι ἐνέκριναν τὴν τοιαύτην μεταστροφὴν.

Ἄλλὰ τὸ πλέον ἐκκληρικὸν εἶνε, ὅτι αὐτὴ ἡ τόσον ἀνανδρος ἀλλαγὴ μετώπου καὶ δημοσίως ἀποκαλυφθεῖσα, δὲν ἤρκεσε νὰ διασκεδάσῃ τὴν αἴρεσιν.

Ὁ Ἄγγλος Porter βεβαιώνει, ὅτι ἀκόμη σήμερον, ὑπάρχουν ὁπαδοὶ του καὶ μάλιστα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

6) Ἀπὸ τὸ βιβλίον *G. F. Abbot: Record of John Finch's Embassy 1674—1681. London 1920.*

(Σελ. 94—95). Οὕτω [ἐν μεγαλοπρεπέει] ἔφθασε [ἡ ἀκολουθία του] εἰς τὴν οἰκίαν, ἣ ὁποία ὠρίσθη [ἐν Ἀδριανουπόλει] διὰ τὴν ἐξοχότητά του, τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν. Ἄλλ' ἐκεῖ διὰ τοῦ δητικικοῦ σαρκασμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον, ὅπως ἐλέχθη, ἡ τουρκικὴ ἰδιοφυΐα ἐναυρίνετο, ἡ ὅλη σκηνὴ ἔλαβε ἄμεσον μεταβολήν.

«Ἡ οἰκία» λέγει ἑξαλλος ὁ αἶδес. John Covel¹⁾ μὲ τὴν συνήθη εἰς κληρικοὺς εὐφράδειαν «ἦτο ἀθλιώτατος κατηραμένος τόπος, ὅπου θνητὸς ποτὲ ἐτέθη. Ἦτο ἑβραϊκὸ σπίτι, οὔτε κατὰ τὸ ἦμσον ἀρκετὸν νὰ περιλάβῃ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ κυρίου μου—ἀπλούστατα φορεὰ ψύλλον καὶ κορῆων καὶ ποτικῶν παντὸς μεγέθους καὶ δυσωδίας, περικυκλωμένη ἀπὸ δλόκληρα κοπάδια βρωμερῶν ζωιδῶν Ἑβραίων».

Ἀκόμη καὶ εἰς τὰ παραδοξότατα του ὄνειρα ὁ Sir John δὲν ἐφαν-

1) John Covel's Diaries 1670—1679 «Early Voyages and Travels in the Levant» ἐκδομένον ὑπὸ J. Th. Bent. The Hokylyt Society. London 1893 σελ. 190.

τάσθη ἑαυτὸν ἐγκαθιδρυμένον εἰς τὴν ἑβραϊκὴν. Ἄλλ' αὐτὸ ἦτο πραγματικότης, ὅχι ὄνειρον, ἀληθὴς ρυπαρότης. Ἐκρηξις ὀργῆς τὸν κατέλαβε, ἐναντίον παντός, ἰδιαίτερος ἐναντίον τοῦ Signor Antonio Perone ὅστις εἶχε εἰς τὴν διάθεσίν του δύο μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους· νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κοσμίαν του ἐγκατάστασιν. Ὑβρισε τὸν δυστυχεῖ δραγουμάνον, ἴσως κατὰ τρόπον, καθ' ὃν ποτὲ πρεσβευτὴς δὲν ὕβρισε. «Ὁρκίσθη, λέγει ὁ ταμίας μας [Dudley North]¹⁾ οὐδέποτε νὰ τὸν συγχωρήσῃ». Τὸν διέταξε ν' ἀναχωρήσῃ, διὰ Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς 24 ὥρου».

Κατὰ τὰ φαινόμενα ὁ Sir John ἠγνόει ὅτι ὁ μεγαλοπρεπὴς Marquis de Nointel²⁾ γάλλος πρεσβευτὴς ἔγινεν ἀντικείμενον ἀκριβῶς τῆς ἰδίας τρομερᾶς ἐκπλήξεως. Ἡ ἂν τὸ ἐγνώριζε, τὸ πράγμα δὲν τὸν καθησύχαζε.

«Φαντασθῆτε τὴν δυσωδίαν καὶ τὴν βρωμερότητα τῶν Ἰουδαίων, προσροχομένην ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν δυστυχῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι συγκατοικοῦν καὶ θὰ κρίνετε ἂν κανεὶς ἔχῃ ἀνάγκην καλῶν γκαζολεττῶν διὰ νὰ προφυλαχθῇ».

Ὁ Signor Antonio ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιαίτεραν κατοικίαν καὶ ἐπερίμενε νὰ ξεθυμάνῃ ἡ ὄργη τοῦ πρεσβευτοῦ. Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τῇ μεσολαβῆσει τοῦ κ. Hyet τοῦ ἀρχαιοτέρου ἀγγλοῦ ἐμπόρου, συνεχωρήθη. Μετὰ τὴν ἀλησμόνητον διαγκυτέρευσιν εἰς τὴν ὑγιεινὴν ἐκείνην κατασκήνωσιν, ὁ Sir John ἔστειλε τὸν πρῶτον του δραγουμάνον, τὸν σεβασμιον Giorgio Draperys εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρην νὰ τὸν παρακαλέσῃ διὰ καλλίτερον οἶκημα.

Μὲ ταχύτητα εὐπρόσδεκτον ὁ Βεζύρης ἐξέβαλε πλούσιον Ἑβραῖον τῆς οἰκίας του. Καὶ ὁ πρεσβευτὴς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς ἀκολουθίας του καὶ τὸν ἐπιστήθιον του φίλον μετόφησεν ἐκεῖ, κρατῶν καὶ τὴν ἄλλην οἰκίαν διὰ τοὺς ὑπηρέτας του. Ὁ κ. North ἔβγαλε τὸν Signor Antonio ἀπὸ τὴν κατοικίαν του καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ. Οἱ ἄλλοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετέφεραν, ἕως οὗ κάθε ἀπιστο σκυλὶ εὗρε τὴν κατάκλισίν του.

(Σελ. 98). Καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς συνοικίας τῆς ρυπαρᾶς καὶ πυκνῶς κατωφημένης πόλεως [τῆς Ἀδριανουπόλεως] ἡ ρυπαροτέρα καὶ μάλιστα πυκνῶς κατοικημένη συνοικία ἦτο ἡ Ἑβραϊκὴ, ὅπου οἱ ὀδοιπόροι μας εἶχον καταλύσει· πτωχὴ συνοικία, ἣτις ἔφερε ἀηδίαν εἰς κάθε αἴσθησιν κάθε στιγμῆν. Τὴν νύκτα ἦτο ἀδύνατον νὰ ἠσυχάσῃ τις· ποντικοὶ διαφόρου μεγέθους, κορῆοι καὶ ψύλλοι, ἐντὸς. Ἄπ' ἔξω κίρα ἀνέβαινον καὶ κατέ-

1) Life of Dudley North ὑπὸ Roger North.

2) Voyages du Marquis de Nointel. 1670—1680 par Albert Vandal de l'Academie Française. Paris 1900 σελ. 58.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ¹⁾

1) Ἀπὸ τὴν *Jewish Encyclopedia*, N. York 1901 τόμ. I, σελ. 213-5, ὑπὸ Abraham Damon, διευθυντοῦ τῆς Ἰουδαϊκῆς θεολογικῆς σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐβραϊκά 10
τ. ΓΕ. 1941
σ 163-177

Τὸ πρῶτον ἴχνος Ἰουδαϊκῆς παροικίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ (κατὰ τινα κάπως ἀβεβαίαν πηγὴν εὐρισκομένην ἐν E. Deinard's «*Massa Grim*» (=Βάρος τῆς Κριμαίας) σελ. 13 Βαρσοβία 1878) ἦτο κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοδοσίου Α' (389). Ἐνταῦθα κατοικοῦν ἐπὶ μακρόν, ὑποφέροντες τὴν πίεσιν τῶν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ἰδίως ἀρξαμένην μετὰ τοὺς κώδικας Θεοδοσίου Β' (438) καὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565), οἵτινες ὄχι μόνον τοὺς ἀπηγόρευον νὰ φορτᾶζον πρὸ τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα, ἀλλὰ τοὺς ἠνάγκαζον νὰ κάμνωσι χρῆσιν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν μεταφράσεων τῶν Ἁγίων Γραφῶν κατὰ τὰ ἀναγνώσματα τῶν τοῦ Σαββάτου. Οὔτε ὁ Βενιαμὴν Tudela (περὶ τὸ 1171), οὔτε ὁ Τούδας Alharizi (περὶ τὸ 1225) ἐπισκεφθέντες τὴν Κ)πολιν ποιοῦνται μνησὶν τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀδριανουπόλεως. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τοιαύτη ἀποικία ὑπῆρχε κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, διότι ὀνόματα, Καλλο, Πολλικαρο, Παπο, Πιλοσοφ, Ζαφφικα καὶ κοινὰ ὀνόματα παπποῦ, μάνα, παπάς, τραντάφιλα, σκουλαρίτσα, φανερῶς ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὑπάρχουσι σήμερον. Πρὸς τοῦτοις ὑπάρχει συναγωγή τῶν «Gregos» ἢ ἑλληνοφάνων Ἑβραίων, ἐχόντων ἰδιαιτέραν ἀκολουθίαν. Οἱ εὐποροῦντες Ἑβραῖοι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλων πόλεων ἐνοχλοῦμενοι μετὰ τὰς πιέσεις τῶν διοικητῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μετόφησαν εἰς τὰς παραλίους πόλεις ὅπου ἠδύναντο νὰ μένωσι ἐν σχετικῇ ἡσυχίᾳ καὶ μεγαλειτέρῳ ἀνέσει καὶ ἀσφαλείᾳ. Τὸ 1361 ὁ Ἄμουρατ Α' εὔρε ἐκεῖ μόνον μικρὰν καὶ πτωχὴν ἀποικίαν Ἑβραίων, ἣτις ὡς σωτήρα ὑπεδέχθη τὸν κατακτητὴν, οὗ ἡ θρησκεία τόσοσιν ὁμοίωζε τῆς ἰδικῆς των. Ἀνεφέρθησαν εἰς τοὺς ὁμοθρήσκους των τῆς Προύσης νὰ ἔλθωσι νὰ κατοικήσωσι ἐν τῇ νεᾷ Ὀθωμανικῇ πρωτεύουσῃ καὶ τοῖς διδάξωσι τὴν γλῶσ-

1) Ὁ Ἰ. Παπαδόπουλος ἔκαμε τῷ 1939 διάλεξιν περὶ τῶν Ἑβραίων ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει εἰς τὴν Ἐταιρείαν Βυζαντινῶν Σπουδῶν.

σαν τῶν νέων κυρίων. Ὁ Ραββίνος, ὃν ὁ Σουλτάνος περιέβαλε μὲ διοικητικά καὶ δικαστικά δικαιώματα ἐπὶ τῶν κοινοτήτων τῆς Ρωμυλίας, ἴδρυσεν ἐν Ἀδριανουπόλει ραββινικὸν κολλέγιον, εἰς τὴν σύγκλητον τοῦ ὁποίου δλα τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ὑπὸ τῶν Ἑβραίων τῆς Βούδας, Ἰασίου, Γαλάτσι καὶ ἀλλαγόθεν ἀνεφέροντο. Τὸ κολλέγιον αὐτὸ ἐδέχετο ὁμοίως σπουδαστὰς ἐκ Ρωσίας, Πολωνίας καὶ Οὐγγαρίας.

Κυρία εἰσημεροῦσα τῆς Ἀδριανουπόλεως. σουλτάνους καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν
*Απὸ Σελ. 158 τοῦ Nicolai Navigazioni Venetia 1580. ἔγιναν διακεκριμένοι ἐπιστήμονες,
 οὕτως ὥστε ὁ Μωάμεθ Β' (1453) ἔκαμε τὸν Hakim Yaakub ἱατρόν του
 καὶ ἀκολούθως τὸν δῶρισε ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν (δεφερδάρην).

Ἡ κοινότης τῶν Καραϊμ τῆς Ἀδριανουπόλεως εὐημέρει καὶ μὲ μεταναστεύσεις ἐκ Κριμαίας καὶ νοτίου Πολωνίας ἠδ' ἐξήθη μεγάλως. Διὰ τῶν διδασκαλιῶν τῶν ραββίνων καὶ συνεχοῦς ἐπαφῆς μετὰ τῶν ραββινικῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν διδασκάλων των, οἱ οἱ Hanok Sasporta τῆς Καταλωνίας καὶ ἰδίως τοῦ ἀνεκτικοῦ Mondesai b. Eliezer Comtino (1460—90) ἀστρονόμου, μαθηματικοῦ καὶ λογικοῦ, ἡ κοινότης ἀφυπνίσθη τῆς πνευματικῆς τῆς ληθαργίας καὶ ἔκαμε μεταρρυθμίσεις εἰς τὰς συνθηθείας των, ἐπιτρεπομένης τῆς χρήσεως ἀνημμένης λυχνίας τὴν ἐσπέραν τῆς Παρα-

Ὁμιλος Ἑβραίων ἐκδιωχθεῖς
 ἐξ Οὐγγαρίας τὸ 1376 ὑπὸ Λουδοβίκου Α' ἐξήτησεν ἐκεῖ ἄσυλον. Εἰς αὐτὴν τὴν ἀποικίαν ἢ συναγωγή Μπουδούν (= τῆς Βούδας) ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν της. Οἱ Ἑβραῖοι στρατιώται οἵτινες ἤρχισαν νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατὸν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατετάχθησαν εἰς τοὺς ghuraba, οἵτινες διωργανώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτ Α' (1421—51). Ὡς κοινότης οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς ταραχὰς τῶν δερβισῶν ἐπὶ Μωάμεθ Α' (1413—21) ἐξεγεροθέντων ὑπὸ τοῦ Bedreddin κατοίκου Ἀδριανουπόλεως, ὅστις μετεχειριζέτο ὡς ὄργανον του τὸν Torlak-Kiamal προσήλυτον Ἑβραῖον. Οἱ Ἑβραῖοι Ἀδριανουπόλεως πάντοτε διετέλεσαν πιστοὶ εἰς τοὺς

σκευῆς καὶ πυρὸς τὸ Σίββιτον. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κ)πόλεως τὸ 1453, τὰ μέλη τῆς αἰρέσεως αὐτῆς μετώπησαν σύσσωμα εἰς τὴν πόλιν.

Ἄφ' ἑτέρου ἡ ραββινικὴ κοινότης παρέμεινεν ἐκεῖ καὶ ἠϋξήθη κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἐπιρροήν. Ὑποφέροντε: ἀπὸ διωγμοῦ καὶ προσελκυσθέντες ἀπὸ τὰς λαμπρὰς περιγραφὰς τῆς ἀγαθότητος καὶ εὐνοιῶν, ἃς οἱ Έβραιοὶ ἀπελάμβανον ἐν Τουρκίᾳ, γλαφυρῶς ἐκτεθειμένas ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Ἰσαὰκ Zarfati τὸ 1454, οἱ Ἀσκεναζιμ συνέρρουσαν εἰς Ἀδριανούπολιν ἐκ Βαβαρίας, Σουαβίας, Βοημίας, Σιλεσίας καὶ ἀλλαγόθεν καὶ ἴδρυσαν Ἀσκεναζικὴν συναγωγὴν. Λείψανα τῆς παρουσίας τῶν Γερμανῶν Έβραίων φαίνονται εἰς τινὰς λέξεις ἔβραιο γερμανικῆς καταγωγῆς toubissa (σύζυγος τοῦ ραββίνου) bou-lissa καὶ εἰς ὀνόματα οἰκογενειῶν καὶ ὁμοίως εἰς λειτουργικὰς συνηθείας.

Πραγματικὴ ὁμως ἀπόδειξις εὐρίσκειται εἰς τὴν ἐπιτύμβιον τοῦ Moses Levi Ashkenazi Nasi (πρίγκηψ) ben Eliakim (1466 ἢ 1496).

Οὗτοι μὲ τὸν ὄμιλον, ὅστις ἦλθεν ἀργότερον ἐξ Ἰταλίας καὶ ἴδρυσεν τὰς τρεῖς συναγωγὰς Ἰταλίας, Ἀπουλίας καὶ Σικελίας ἠνώθησαν μὲ τοὺς Έβραίους τοὺς ἐξ Ἰσπανίας διωθέντας τὸ 1492, οἵτινες ἴδρυσαν ἐπὶ ἄλλας συναγωγὰς ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἀραγῶν, Καταλωνία, Evora, Gerush (ἔξόριστοι) Majorca, Πορτογαλλία καὶ Τολέδον. Τοῦτο ἠϋξησε τὰς συναγωγὰς εἰς 13. Οἱ Sephardim ἐπέβαλον ἐπὶ τῶν αὐτοχθόνων καὶ τῶν Γερμανο-Έβραίων τὴν γλῶσσαν, ἔθιμα καὶ συνηθείας τῆς Ἰσπανίας, αἵτινες ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ ὄκλων τῶν προσφύγων, οἵτινες ἦλθον μετὰ τοὺς Ἰσπανο-Έβραίους ἰδίως ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Alamano, ἧτις ἔνεκα τῆς πίστεως τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Joseph ben Solomon κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βουδαπέστης ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν Β' τὸ 1526, ἔτυχε ἰδιαιτέρας ἀσσοσίας. Ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας κατοικοῦσι εἰσέτι εἰς Ἀδριανούπολιν.

Ἐπηρεασθέντες ὑπὸ τῶν μεταναστῶν αὐτῶν οἱ καταγινόμενοι εἰς τὰς

Κυρία Έβραία.

*Ἀπὸ Σελ. 163 τοῦ ἰδίου βιβλίου.

μελέτας τοῦ Ταλμουθ ἔχασαν βαθμηδὸν τὸ ἐνδιαφέρον των καὶ καθ' ὄλοκληρίαν ἀπερρόφησε τὴν προσοχὴν των ἡ Καμπάλλα, εἰς ἓκ τῶν ὀπαδῶν τῆς ὁποίας, ὁ Ἄβραάμ βεν Eliezer ha-Levi, ἦτο συγγραφεὺς μερικῶν μυστικῶν συγγραμμάτων. Τὸ ἔδαφος οὕτω κατέστη δεκτικὸν διὰ τὴν παραδοχὴν τῶν Μεσσιανικῶν ἰδεῶν τοῦ ὄνειροπόλου Σολωμῶν Molko, ὅστις τὸ 1529 ἦλθεν εἰς Ἄδριανούπολιν νὰ πείσῃ τὸν καλῶς γνωστὸν Ἰωσήφ Caro, ὅστις ἦτο τῆς φυλῆς τοῦ Aaron de Trani προέδρου τοῦ Κολλεγίου καὶ ἴσως τὸν Yom-Tob Cohen καὶ Abraham Saba, ραββίνους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ 1522 ὁ Caro ἤρχισε τὰ σχόλια («Bet Yoseph») ἐπὶ τοῦ «Tourim» τοῦ Ἰακώβ βεν Asher, τὰ ὁποῖα ἐτελείωσε ἀργότερον ἐν Safed. Τυπογραφεῖον ἱδρῦθὲν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Σολωμῶν καὶ Ἰωσήφ Sabetz ὑπῆρχεν ἐν Ἄδριανουπόλει πρὸ τοῦ 1555, ἀκολουθῶς μεταφέρθη εἰς Θεσσαλονικίαν, ἔνεκα ἐπιδημίας ἣτις ἐπεκράτει ἐκεῖ. Ἄλλο τυπογραφεῖον δὲν ἱδρῦθη ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1888, ὅτε τὸ «Yoseph D'at» (El Progresso) περιοδικὸν ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του. Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας ὑπεθάλαπτο ἐν Ἄδριανουπόλει, καὶ ὁ Ἰωσήφ ibn Verga, ταλμουδιστής, ἀπετελείωσε τὸ διάσημον χρονικὸν («Shebet Jehudah»), ἀρξάμενον ὑπὸ τοῦ προπάππου του Ἰούδα καὶ ἐξακολουθηθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Σολωμῶν. Τοῦτο ἦτο ἐπίκαιρον ἔργον διότι ἡ ἱερά ἐξετασίς ἣτις ἐξετίθετο ἐν τῷ συγγράμματι, ἀνεωόθη εἰς Ἀγκῶνα τὸ 1555 καὶ διήγειρεν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἑβραίων τῆς Τουρκίας, καθὼς καὶ τῆς Ἄδριανουπόλεως, οἵτινες, ὅπως ἐκδικηθῶσι τὸν πάπαν Παῦλον Δ', ἐσκέφθησαν νὰ δεχθῶσι τὴν γνώμην τοῦ Ἰωσήφ Nasi καὶ παύσωσι στέλλοντες τὰ ἐμπορεύματά των εἰς Ἀγκῶνα καὶ μεταφέρουσιν τὸ ἐμπόριόν των εἰς Pesaro. Οὕτε ὁ Ἰωσήφ Zarfati συγγραφεὺς τῶν κηρυγμάτων («Jad Yoseph» 1617), οὔτε ὁ Ἰούδας Bithon (1568—1639) ἔγιναν αὐτόπται τοῦ Μεσσιανικοῦ κινήματος τοῦ Shabbethai Zebi, ὅπερ ἔληξεν ἐν Ἄδριανουπόλει, ὅτε ὁ Zebi καὶ ἡ σύζυγός του ἠσπασήσαν τὸν Ἰσλαμισμὸν (Σεπτ. 21 1666) ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Δ' περὶ τοῦ γεγονότος παραδόσεις εἶναι πολλαὶ μέχρι σήμερον. Οἱ ραββίνοι ἀντεστρατεύοντο εἰς τὴν προπαγάνδα, τὴν ὁποίαν ὁ Shabbethai εἰσέτι ἐξηκολούθει χάριν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ τοῦ Κινήματος ὅπερ διηγέρθη ὑπὸ τοῦ προφήτου του Ναθάν τῆς Γάζας, ὅστις ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὰ Ὑψαλα καὶ Comargena. Ὁ Ἄβραάμ Magrisso φαίνεται, ὅτι ἦτο λίαν ἀντι-Shabbethaian μεθ' ὅλην τὴν παρουσίαν τοῦ Σιμωνιῆλ Primo, πρῶτον γραμματέως τοῦ Μεσσίου, ὅστις (νομίζω ὁ γραμματεὺς) ἀπέθανε ἐν Ἄδριανουπόλει τὸ 1708.

Δύο οἰκογένειαι παρέσχον ἐπὶ διακόσια σχεδὸν ἔτη δύο παραλλήλους γραμμάς ραββίνων. Εἰς τοὺς Behmoiras, Πολωνικῆς καταγωγῆς, ἀνῆκον ὁ Μεναιμ I ben Isaak (1666—1728), Mordecai I (ἀπέθ. 1743 ἢ 1748), Μεναιμ II (ἀπέθ. τὸ 1776) Mordecai II Chelibi (ἀπέθ. 1821), Ραφαήλ

Ι Μωσῆς (ἀπέθ. 1878) καὶ Ραφαήλ ΙΙ (ἀπέθ. 1897) ὑπῆρχον μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ μὴ λειτουργούντες ραββῖνοι καὶ συγγραφεῖς Σολωμών, Συμεὼν καὶ Μενασίμ. Ἡ οἰκογένεια Gueron παρέσχε τοὺς ραββῖνους Ραφαήλ Ἰακώβ Ἀβραάμ Ι (ἀπέθ. τὸ 1751) Εὐακίμ Ι (ἀπέθ. ἐν Κηπόλει περὶ τὸ 1800) Jakir Ι (Preciado Astruc, ἀπέθ. ἐν Ἱερουσαλήμ τὸ 1817), Ἰακώβ Ἀβραάμ ΙΙ (Cornorte ἢ Μενασίμ (ἀπέθ. τὸ 1826), Bekor Eliakim ΙΙ (ἀπέθ. περὶ τὸ 1835) καὶ Jakir ΙΙ (Preciado 1813—74), ἀπέθανε ἐν Ἱερουσαλήμ κατόπιν λαμπροῦ σταδίου, Ἰακώβ Ἀβραάμ ΙΙΙ καὶ Mordecai ἀπέθ. τὸ 1889. Πρὸς ταῖς δύο αὐταῖς οἰκογενείαις, αἰτνες διειμορῶζοντο μεταξὺ των τὴν τιμὴν νὰ διοικῶσι τὴν κοινότητα Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ 200 ἔτη, ὑπῆρξαν καὶ τινες ἱκανοὶ γραμματεῖς, οἵτινες ἐπαξίως ἐβοήθουν εἰς τοῦτο. Οὗτοι εἶναι ὁ Elijah Perez (ἀπέθ. τὸ 1763), ὁ Ἀβραάμ Perez Isak Alkabez (ἀπέθ. τὸ 1831) καὶ ὁ Σαμουήλ ibn Danon ὅστις τὸ 1850 ἔλαβε διακεκριμένον μέρος εἰς τὴν Ἱδρυσιν σχολῶν, αἵτινες ἦσαν κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰωσήφ Halévy, νῦν καθηγητοῦ ἐν τῇ Σορβόννῃ καὶ ἀκολούθως διωκοῦντο ὑπὸ διευθυντοῦ ἀποστελλομένου ὑπὸ τῆς Alliance Israélite Universelle. Ἐκτὸς τῆς σχολῆς, ὑπάρχει καὶ Talmud Torah, μία ἰδιωτικὴ σχολή, σχολὴ διὰ κοράσια τῆς Jewish Alliance, Ἰουδαϊκὴ λέσχη, ἐν μικρὸν νοσοκομεῖον καὶ μερικαὶ ἀγαθοεργαὶ ἀδελφότητες καὶ τῶν συζητήσεων. Τὸ 1872 ἡ Ἀδριανουπόλις ὑπέστη τὴν κατηγορίαν φόνου διὰ θρησκευτικῶς λόγους. Ἡ Alliance Israélite ἐπὶ

Νέα Ἑβραία τῆς Ἀδριανουπόλεως.
Ἀπὸ Σελ. 164 τοῦ ἰδίου βιβλίου.

σης διατηρεῖ ἐν Ἀδριανουπόλει σχολὴν Ἱδρυθεῖσαν τὸ 1867. Θεολογικὸν Σεξινάριον Ἰδρύθη καὶ τὸ 1896 ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ Damon ἐν σχέσει μετὰ τὴν Alliance, τὸ ὅποιον ὅμως ἐν ἔτος ἀργότερον μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινῶν.

Βιβλιογραφία: Franco, Essai sur l'Histoire des Israélites de l'Empire Ottoman p. p. 204, 205, Paris 1897.—Bulletin de l'Alliance Israélite Universelle 1897 σειρὰ 11 ἀρ. 22 σελ. 85.

2) Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ M. Franco : *Histoire des Israélites de l'Empire Ottoman*. Paris 1897.

(Σ. 22—23). Ἡ Ἀδριανούπολις ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἶχε Ἰουδαϊκὴν κοινότητα.

Ἐπιτάφιον εἰς ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ κοιμητηρίου τῆς πόλεως αὐτῆς τὰ ἐπιμαρτυρεῖ. Ἀναγινώσκει τις τὰς ἀκολουθούσους λέξεις «ἐνθάδε κεῖται ὁ ραββῖνος Moché Haléni Askenazi ἀποθανὼν τὴν 17 Αβ τοῦ ἔτους 5226 ἀπὸ τῆς δημιουργίας (1446 μ. Χ.) Ὡς ἔχνος ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἀναφέρομεν προσέτι τὴν συναγωγὴν, λεγομένην «El-Kahal des Los Gregos» ἢ συναγωγὴ τῶν Ἑλλήνων.

(Σ. 29—30). Ὅτε ὁ Μουράτ Α' κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν, εὗρε εἰς αὐτὴν μίαν πτωχὴν Ἰουδαϊκὴν κοινότητα, ἣ ὅποια προσέτρεξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τοὺς κατακτητάς. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ δυστυχεῖς αὐτοὶ δὲν ἐγνώριζον ἢ τὴν Ἑλληνικὴν, προέτρεψαν τοὺς ὁμοθρήσκους τῶν τῆς Προύσης νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐκμάθουν ἀπὸ αὐτοῦς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν. Τοῦτο ἐγενικεύθη εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὅποιαι ὑπέκλυαν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ὀθωμανῶν. Παρουσιάσθη τότε ἓνα περίεργον γεγονός : Τὸ ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως τὸ ὅποιον ἔφερε τοὺς Ἰσραηλίτας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουλιανοῦ νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, Φιλιππούπολιν, Λάρισσαν, Νύσσαν καὶ Σόφριαν διὰ νὰ διαφύγουν τῆς τυραννίας τῶν ρωμαίων κυβερνητῶν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Βάρναν, Σκούταρι τῆς Ἀλβανίας, Κέρκυραν, Ρουτσούκ κλ. ἥλλαξε. Οἱ Ἰσραηλίται τῶν παραλίων ἐπανήρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου ἡ σημαία τῆς ἡμισελήνου ἔκανε νὰ βασιλεύῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀνεξίτηρησεία.

Ὁ μέγας Ραββῖνος τῆς Ἀδριανουπόλεως εἶχε πλήρη ἐξουσίαν ἐφ' ὅλων τῶν Ἰουδαϊκῶν κοινοτήτων τῆς Ρωμυλίας. Εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διοικῇ, νὰ ἰδρῆ δικαστήρια, νὰ εἰσπράττῃ τὰ πληρωτέα χρῆμα τῶν Ἰουδαίων καὶ καταβάλλῃ αὐτὰ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θησαυρόν. Αὐτὸς ἦτο καὶ ὁ λόγος, ὥστε τὸ Ἰουδαϊκὸν πανεπιστήμιον (Yeschiba) τῆς Ἀδριανουπόλεως νὰ ἀκμάζῃ. Συνεβουλευόντο τοὺς ραββῖνους ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς Ἰουδαϊκῆς νομολογίας, εἰς ὅλας τὰς πόλεις εἰς τὰς ὁποίας τὰ ὀθωμανικὰ ὄπλα ἤρχισαν νὰ ἐπικρατοῦν.

Ἡ Ἀδριανούπολις μάλιστα προσεῖλκυσε πολλοὺς σπουδαστάς, ταλμουδιστάς ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν, Πολωνίαν καὶ Ρωσίαν.

Σ. 1 Ἀποικίαι Ἰουδαϊκαὶ ἰδρῆθησαν ἀπὸ τοῦ 1ου μέχρι τοῦ 4ου αἰῶνος μ. Χ. καὶ κατὰ σειρὰν, εἰς Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν.

Βεβαίωτα ὁ Μεγάλος Κωνσταντῖνος θὰ εὗρε μέγαν ἀριθμὸν ὁμοθρήσκων μας ἐγκατεστημένων ἤδη εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου εἶχον πολλὰς συναγωγάς: Διότι τοὺς ἐπέτρεψε νὰ τὰς διατηρήσουν πληρώνοντες φόρον, ἀλλὰ τοὺς ἀπηγόρευσε νὰ κτίσουν νέας.

3) Ἀπο τὸ βιβλίον τῆς *Lady Montague: Letters. London 1861*. τόμ. I.

(Σ. 299). Ἡ παντοινὴ ἀμφίεσις (τῶν τουρκισσῶν) τὰς παρέχει πλήρη ἐλευθερίαν νὰ ἐκκληροῦν τοὺς πόθους των χωρὶς φόβον ν' ἀνακαλύφθωσιν.

Ἡ πλέον ἐν χρήσει μέθοδος εἶνε νὰ ὀρίζουν συνάντησιν μετὰ τῶν ἀγαπητικῶν των εἰς τὸ μαγαζὶ ἐνὸς Ἑβραίου, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξ Ἰσθου κατάλληλα (διὰ τοιοῦτους σκοποὺς) ὅπως τὰ Ἰνδικὰ μέρη παρ' ἡμῖν.

Καὶ ἐν τούτοις, ὅσοι δὲν κάμνουν τοιαύτην χρῆσιν αὐτῶν, δὲν διατάζουν νὰ μεταβῶσι εἰς αὐτὰ καὶ ἀγοράσων πράγματα μικρᾶς ἀξίας ἢ ἀκριβὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα εὗρισκε τις παρ' αὐτοῖς.

Αἱ κυραὶ ὑψηλῆς περιωπῆς σπανίως ἀποκαλύπτουν εἰς τοὺς ἐρωμένους των ποῖα εἶνε καὶ εἶνε πολὺ δύσκολον δι' αὐτοὺς ν' ἀνακαλύψων ποῖα εἶνε. Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε ὀλίγας πιστὰς συζύγους εἰς αὐτὴν τὴν χώραν, ἀφοῦ οὐδὲν ἔχουν νὰ φοβηθῶσιν ἀπὸ τὴν ἀκριτομυθίαν τοῦ ἐρωμένου. Ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν πολλὰς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ἐκτίθενται τοιουτοτρόπως.

(Σ. 321—2) Παρατήρησα ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν πλουσίων ἐμπόρων εἶνε Ἑβραῖοι.

Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶνε ἀπίστευτος δύναμις εἰς τὴν χώραν αὐτὴν. Ἐχουν πλεῖστα προνόμια ὑπεράνω ὅλων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, καὶ ἔχουν σχηματίσει σημαντικὴν κοινότητα, διεπόμενοι ὑπὸ τῶν ἰδικῶν των νόμων· προσέτι ἔχουν συγκεντρώσει εἰς χεῖρας των ὅλον τὸ ἐμπόριον τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν μέρει διὰ τῆς σταθερᾶς μεταξὺ των ἀλληλεγγύης καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῆς ἐπιρροῆς των ἐπὶ τῶν Τούρκων, χαρακτηρισζομένων διὰ τὴν νωθρότητα των καὶ τὴν ἄλλειψιν ἐνεργητικότητος.

Κάθε πιστᾶς ἔχει τὸν Ἑβραῖον του, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶνε ὁ ἄνθρωπος τῶν ὑποθέσεών του. Τοῦ ἐμπιστεύεται ὅλα του τὰ μυστικά καὶ διεξάγει ὅλας τὰς ὑποθέσεις. Οὐδεμία συναλλαγὴ γίνεται, οὐδεμία δωροδοκία λαμβάνεται, οὐδὲν ἐμπόρευμα πωλεῖται χωρὶς νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ χεῖρα του.

Εἶνε οἱ ἰατροί, ἐπιστάται καὶ διερμηνεῖς ὅλων τῶν μεγάλων ἀνθρώπων. Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε πόσον ἐπικερδὲς εἶνε τοῦτο εἰς λαόν, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε παραλείπει νὰ ἐπωφεληθῆ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐυκαιρίας. Ἐχουν εὗρει τὸ μυστικὸν νὰ κάμωσιν τοὺς θαντοῦς των τόσοσιν ἀναγκαίους,

ὥστε εἶνε βέβαιοι τῆς προστασίας τῆς αὐτῆς, οἰονδήποτε ὑπουργεῖον καὶ ἂν εἶνε εἰς τὴν ἔξουσίαν.

Ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι, Γάλλοι καὶ Ἴταλοὶ ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι ἐννοοῦν τὰς πονηρίας των, ἀναγκάζονται νὰ ἐμπιστευθῶνται τὰς ἐργασίας των εἰς τὴν διαπραγματεύσιν των· οὐδεμία συναλλαγή ἐκτελεῖται ἄνευ αὐτῶν. Καὶ τὸν εὐτελέστερόν των εἶνε δύσκολον, νὰ τὸν δυσαρεστήσῃ τις, καθόσον ἡ ὀλομέλεια (κοινότης) ὑπερασπίζει τὰ συμφέροντά του μετ' ἕξ ἴσου δραστηριότητος, ὅπως θὰ ἔπραττε καὶ διὰ τοὺς πλέον σημαίνοντας τῶν μελῶν της.

Πολλοὶ αὐτῶν εἶνε πλουσιώτατοι, φροντίζον ἐλάχιστα ὅμως νὰ τὸ ἐπιδεικνύουν, καίτοι ζοῦν εἰς τὰ σπίτια των μὲ μεγάλην πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν.

- 4) Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ *Abraham Damon*: *Οἱ Καραῖται ἐν Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν των. Ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως ἀνεκδότων ἐγγράφων. Ἐν Jewish Quarterly Review. London 1925 τόμ. 15.*

(Σελ. 289). Ἡ αἴρεσις τῶν Καραϊτῶν ἔχει τὴν γέννησίν της ἐν Βαγδάτῃ καὶ μετεφυτεύθη εἰς Ἱερουσαλὴμ, ὅπου ἀκόμη κατὰ τὰ μέσα τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος ἐπέδειξε μεγάλην τάσιν πρὸς προσηλυτισμόν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὁποίας διεσπάρη πανταχοῦ.

Ἡ ἴδρσις τῆς ἐν Κ)πόλει κοινότητος πιθανῶς ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Κατὰ τινὰ παράδοσιν μετόκησαν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κ)χολὴν, τὸ 389 (:) ἐπὶ Θεοδοσίου Α'. Ἴδε E. Deinard Warsaw Goldman 1878 σελ. 13.

(Σελ. 296—301). Ἀνωτέρω ἐγένετο μνεία μόνον τῶν ἐν Κ)πόλει Καραϊτῶν, ὅτι συνεβίβη τῆς καταθλίψεως τῶν Βυζαντινῶν Ἀυτοκρατόρων καὶ τοῦ φανατικοῦ κλήρου, αἱ κοινότητες τῶν Καραϊτῶν πράγματι ἐγκατέλειπον τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅπου ὀλίγη ὑπῆρχε ἀσφάλεια εἰς τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζωὴν των. Προτιμῶντες νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰ παράλια καὶ π. χ. ἐν Κ)πόλει, ὅπου εὐρον σχετικῶς περισσοτέραν ἄνεσιν καὶ ἠδύνατον νὰ ἐπικοινωνήσωσι μετὰ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ, Καίρῳ καὶ Κριμαίᾳ ὁμοθρήσκων των.

Μόνον μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸ 1360 ὑπὸ Μουράτ Α' τὸ ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Ὅσοι εἶχον καταφύγει εἰς τὰς παραλίους πόλεις, ὅπου ὁ Βυζαντινὸς σταυρὸς ἐκυριάρχει ἔτι, ἀναμφιβόλως ἐπέστρεψαν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου ὑπὸ τὴν σκιάν της ἡμισελήνου, εἰρήνῃ καὶ δικαιοσύνῃ ἐπεκράτει.

Πιθανόν ἴδρυσαν ἐκεῖ ἀνωτέρα σχολὴν ὅπου πιθανόν ἐξεπαιδεύθη ὁ συγγραφεὺς Judah, ὅστις τὸ 1390 εἶχε ἀντιγράψει τὴν Πεντάτευχον ἐπὶ διφθέρας. Δὲν εἶνε βέβαιον ἂν τοῦτο ἦτο ἔργον τοῦ ἢ ἔργον τοῦ πατρὸς τοῦ Elijah. Ὁ αὐτὸς Judah ἀναφέρεται εἰς ἕτερον χειρόγραφον τοῦ 1363. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἢ ἐν Ἀδριανουπόλει σχολὴ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤδη ἦτο εἰς θέσιν νὰ παρέξῃ διδασκάλους καὶ ἀντιγραφεῖς διὰ ξένας χώρας. Ἐκτὸς ἂν ὁ ἄνω μνημονευόμενος ἀντιγραφεὺς εἶχε διδαχθῆ ἀπὸ τοὺς ραββινικοὺς Ἰσραηλίτας τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἢ μετέβῃ εἰς Κριμαίαν κατὰ τὴν παιδικὴν τοῦ ἡλικίαν...

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κ)πόλεως ὑπὸ Μωάμεθ Β' 1453... πολλοὶ Ἰσραηλίται ἀπὸ ἄλλας πόλεις τῆς εὐρείας τοῦ αὐτοκρατορίας μετῴκηθησαν εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ πρωτεύουσαν. Μεταξὺ τῶν ραββινικῶν Ἰσραηλιτῶν οἱ ὅποιοι μετῴκησαν ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ Προβαδίας κλ. θὰ ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως καὶ τινες Καραῖται οἱ ὅποιοι ἐπίσης μετηνάστευσαν ἐκ Σηλυβρίας, Βουργάζ, Πάργας, (παρὰ τὴν Κέρκυραν) (ἔγγραφον ἀρ. 3) Νικομήδειαν, Κέρκυραν καὶ Θεσσαλονίκην, ὅπου εἶχον κοινότητα.

Ἄν κρίνῃ τις ἐκ τῆς ἀκολουθοῦσας περιγραφῆς: «οἱ Καραῖται, οἱ ὅποιοι μετῴκηθησαν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' ἐγκατεστάθησαν ἐν Χάσκιοι, ὅπου ἀρχαία συναγωγὴ διετέθη ὑπὲρ αὐτῶν». Ἡ ἀρχικὴ μικρὰ κοινότης τῆς Κ)πόλεως, ἣτις ἠϋξήθη καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπερροφήθη καὶ ὑλετάγη εἰς τὴν τῶν νεοελθόντων, ἀπέκτησε εἰς τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν τῆς ἐμφάνισιν τὸ ὄνομα Κοινότης Ἀδριανουπόλεως (εἶχεν ἐπίσης τὴν συναγωγὴν τῶν ἐξορίστων ἢ ἦτο παράρτημα τῆς ραββινικῆς κοινότητος τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος). Ἐκλήθη οὕτω εἴτε ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῶν νεοστὶ ἀφιχθέντων ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης, οἵτινες ὑπερέτερον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοὺς ἄλλους, ἢ ἴσως ἐπειδὴ κατοικοῦν ἐν Βαλατᾶ παρὰ τὴν πύλιν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐν Κ)πόλει ἢ συνοικίᾳ Καραῖοι (Γαλατᾶ) λέγεται ὅτι ἐδήλου τὸ χωρίον τῶν Καραῖτῶν... Βασίζομενος εἰς χωρίον τοῦ Caleb Afendoro καὶ εἰς διαφορῶς παραδόσεις τὸ ἐπεσκέφθην.

Α'. Κεγάμια (Kermondé τουρκιστὶ) ἀπέναντι τῆς Χαλκηδόνος καὶ παρὰ τὸν μικρὸν Τσεκμετζέν. Ἐπὶ λοφίσκου, ἐπιβλέποντος τὴν θάλασσαν, ὅπισθεν τοῦ τεμένους Σελιμιέ, παρετήρησα νεκροταφεῖον διασχιζόμενον ὑπὸ δρόμου καὶ λιθοστρωμένου νεκροταφείου. Μεταξὺ αὐτῶν εἶνε μερικοὶ ἀπὸ γύψου οἱ ὅποιοι φθειρόνται εὐκόλως, ἐνῶ ἄλλοι εἶνε ἐκ μαρμάρου. Περιέργως οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ἔχει ἐπιγραφὴν τινά. Εἶνε ἀνεπίγραφοι στήλαι διαφόρων μορφῶν καὶ θέσεως; ἄλλαι κεῖνται χαμαί, ἄλλαι ἴστανται ὄρθιοι, ἄλλαι εἶνε ἄθικτοι καὶ ἄλλαι εἰς μικρὰ τεμάχια, μερικαὶ εἶνε τετράγωνοι ἢ παραλληλόγραμμοι καὶ ἄλλαι εἶνε ὀριζοντίως ἢ ἑξαγωνικῶς περικεκομμένα καὶ ἄλλαι μὲ ἐπιμήκεις ραβδώσεις, ἄλλαι κυλινδρικοὶ ὅπως ἐν Ὀκ-Μεϊδὰν τοῦ Χάσκιοι, μερικαὶ δ' ἔχουν τεμάχια λιθίνων

κεφαλῶν. Μερικαὶ ἐξ αὐτῶν ἔχουν μῆκος 4 μέτρων καὶ 1 μέτρον διάμετρον.

Β'. *Τὰ Γαλατάρια*, ἀνατολικῶς τοῦ Μικροῦ Τσεκμετζέ, ὅπου ὁμοίως ὑπάρχει νεκροταφεῖον διασχιζόμενον ὑπὸ δρόμου, πράγματι κατασκευασμένου ἐκ λίθων νεκροταφείου, οἱ ὅποιοι λέγεται ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸ ἡμισαΐας ἑκατονταετηρίδος περίπου δι' ἀνέγερσιν οἰκοδομῶν καὶ οἱ ὅποιοι λίθοι εἶνε κεκαλυμμένοι ὑπὸ τσιμέντου. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, μὲ λέγουν, εὔρον ἔγγραφα καὶ βιβλία παραχωμένα ἐκεῖ (Geniza) τὰ ὅποια ἔκαψαν μετὰ τὴν ἔκσκαφὴν των καὶ λέγουν ὅτι ἀνήκον εἰς τοὺς πρώτους Ἰουδαίους κατοίκους τοῦ χωρίου.

Γ'. *Τσιφόντε Βουργάζ* (Γρῦπες ἐλληνιστί) κείμενον μεταξὺ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Χαλκαλῆ καὶ τοῦ Μακρίκιοι, τρία τέταρτα τῆς ὥρας βορειῶς τοῦ χωρίου. Μόνον δωδεκάς οἰκιῶν Ἑλληνικῶν ὑπάρχει ἐκεῖ, αἱ ὅποιοι ἔχουν ὁμοίως τὴν ὠραίαν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἄλλα κατοικία, νῦν ἐρείπια, λέγεται ὑπὸ τῶν ἰδίων Ἑλλήνων, ὅτι ἀνήκον εἰς Τούρκους. Εἰς ἀκαλλιέργητον ἀγρόν, ὃ ὅποιοις κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἰδίων Ἑλλήνων, ταυτίζεται μὲ Ἰουδαϊκὸν νεκροταφεῖον, παρετήρησα δύο τετραγώνους λίθους ὀρθοῦς ἀνεπιγράφους.

(Σελ 304—308). Ἡ μετοικησία μέρους τῆς κοινότητος Ἀδριανουπόλεως εἰς τὴν πρωτεύουσάν δὲν συνετέλεσε νὰ ἐξαφανισθῇ τελείως ἢ κοινότης ἀπὸ αὐτῆς. Ἀπ' ἐναντίας κατὰ τὸν Judah Rouki 1581 διαρκῶς ὑπῆρχεν ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν δύο πόλεων, ἀκόμη καὶ περὶ μεταξὺ τῶν Καραϊτῶν τῆς Κ)πόλεως καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συζητήσωσι θερησκευτικὰ ζητήματα. Ἀμφότεραι αἱ κοινότητες αὗται ἠυξήθησαν ἀριθμητικῶς διὰ τῆς ἀφίξεως περὶ τὸ 1460 Καραϊτῶν ἐξ Ἀσίας, Νοτίου Πολωνίας καὶ Κριμαίας. Ἡ ἀφίξις τῶν ξένων δὲν συνετέλεσε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀμάθειαν εἰς ἣν ἡ αἴρεσις αὕτη εἶχε καταπέση.

Παρὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰδρυτοῦ των, ὅτι ἡ γραφὴ πρέπει νὰ ἐξηγῆται λογικῶς, μετὰ ὄριμον σκέψιν, οἱ Καραῖται κατῴρθωσαν νὰ δημιουργήσουν δόγματι ἀπὸ τὰς γνώμας τῶν παλαιῶν των ἀρχηγῶν... Γεγονὸς ἀποδεικνύον τὴν στενοκεφαλιάν των κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, εἶνε ἡ θυελλώδης διαμάχη πρὸ τοῦ 1455, ἣτις ἔλαβε χώραν ἐν Ἀδριανουπόλει περὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἀναγνώστης τῆς Πεντατεύχου πρέπει νὰ κατέχη ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ τὴν τελετὴν τῆς πρωΐας τοῦ Σαββάτου, ἂν δηλ. ἔπρεπε ν' ἀτενίσῃ πρὸς τὴν Σκηνὴν τῆς Διαθήκης ἢ πρὸς τὸν λαόν. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν δύο γνωμῶν ἐπεκράτησε. Ἔτερον γεγονὸς τὸ ὅποιον ἔλαβε χώραν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, δεικνύει τὸ ἀμετάβλητον τῶν ἀρχῶν τῶν Καραϊτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν.

Ἡ ἀνωτέρα των σχολὴ ἐν Ἀδριανουπόλει, τῆς ὁποίας προεστάτου ὁ Menahem Bassiatzi b. Joseph (1450) καὶ ὁ υἱὸς του Moses, Menahem Maroli, Michael ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ υἱὸς του Ἰωσήφ, εἰσήξε ἀναμφιβό-

λως ὑπὸ ραββινικὴν ἐπιρροήν, μεταρρυθμισιν ἀνίηκουστον ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Καραϊσμοῦ. Δηλαδή τὸ ἀνάπτειν τὸ φῶς διὰ τὸ Σάββατον ἀπὸ τὴν Παρασκευὴν ἐσπέραν, ὥστε ἡ ἀγία ἡμέρα μὴ διέρχεται ἐν σκότει. . . Ἡ μεταρρυθμισις αὐτὴ ἔτυχε ἀνταγωνισμοῦ, διότι οἱ Καραῖται σταθερῶς εἶρχοντο τῆς ἀντιθέτου γνώμης καὶ συνηθείας, ἥτις πιθανὸν ἐξηκολούθει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Αἰαπ καὶ ὑπεστηρίζετο διὰ τῆς παρελεύσεως τόσοσ χρόνου. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἐγένετο αἰτία ἐσωτερικῆς διαπάλης. Οἱ συντηρητικοὶ κυρίως ἀποτελοῦμενοι ἐκ τῶν ἐκ Ρωσίας καὶ Κριμαίας μεταναστῶν, μετεχειρίζοντο τοὺς τολμηροὺς μεταρρυθμιστὰς ὡς αἰρετικούς. . .

Διαφοραὶ ὑφίσταντο μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινοτήτων ἐπὶ τοῦ ζητήματος ποίον εἶδους βιβλίον νὰ γίνεταὶ χοῆσις διὰ τὰς ἀναγνώσεις αὐτὰς τοῦ Σαββάτου. Τὸ 1496 αἱ κοινότητες Kaffa, Κριμαίας καὶ Κερκινδρας συνήθιζον ἀκόμη ν' ἀναγνώσκουν τὸ Sidra τὸ Σάββιτον μετὰ τὸ Succoffh ἀπὸ συνήθης βιβλίον τῆς Πεντατεύχου, καὶ κατόπιν ἐκ τοῦ κυλίνδρου τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γενέσεως 1—113 ὑπὸ ἐνὸς Κοέν, ἐνὸς Λευίτου καὶ 5 λαϊκῶν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀδριανουπόλει, Σηλυβρία καὶ Μπουργάζ ὁ Ἱερὸς Κύλινδρος ἐξήγετο διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τὴν 1ην ἡμέραν καθ' ἕκαστον Σάββατον καὶ ἡ συνήθεια αὐτὴ συνέτεινε νὰ ὑπεκκλήθῃ τὴν ἐπιθυμίαν τίς νὰ ὑπερτερῇ εἰς τὰς ἱερὰς σπουδάς, μετὰ τὴν ἀναμονήν, ὅτι ἡμέραν τινα θὰ ἐπροσκαλεῖτο ν' ἀναγνώσῃ δημοσίως τὸ αὐτὸ ἔκραςται τὴν προσοχὴν ἐκάστου ἀγρυπνοῦ καὶ τὸν ἠνάγκαζε νὰ προπαρασκευάζηται διὰ τὴν τοιαύτην περίστασιν διὰ διακοῦς ἐπαναλήψεως. Πρὸς τὸν αὐτὸν παιδαγωγικὸν σκοπὸν μετέφραζον (ἀναμφιβόλως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν) τὴν ἑβδομαδιαίαν περικοπὴν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν γυναικῶν καὶ ἀμαθῶν. Ἀργότερον ἔνεκα τῆς ἀμίλλης ἡ ὁποία ἐξηγέρθη διὰ τὴν τάξιν, ἡ ὁποία θὰ ἐδίδετο εἰς ἕκαστον ἀναγνώστην, ἐν τῇ ἀποουσίᾳ Κοέν καὶ Λευιτῶν ἀξίων (ἔνεκα τῆς διαγωγῆς τῶν) τῶν ἱερῶν αὐτῶν ὀνομάτων, ἐκ νέου ἐπανήλθον εἰς τὴν συνήθειαν νὰ γίνωνται αἱ ἀναγνώσεις τῆς Πεντατεύχου εἰς μορφήν βιβλίον. Αἱ ἀναγνώσεις αὐταὶ ἐγίνοντο ὑφ' ἐνὸς προσώπου ἀξίας, τὸ ὅποιον ἀνεγίνωσκε αὐτὰς χωρὶς νὰ σταματᾷ, οὕτω ἀκολουθῶν τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, κατὰ τὴν χοῆσιν τοῦ ἱεροῦ κυλίνδρου.

(Σελ. 310—311). Ἡ κατάρτησις τῶν Τούρκων. . . ἐνεδυνάμωσε τοὺς δεσμοὺς μεταξὺ ραββινικῶν καὶ Καραϊτῶν καὶ τοὺς ἔφερε πλησιέστερον πρὸς ἀλλήλους. Οὕτω ὁ Mordecai Comtino ραββῖνος ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός (1460—90) ὅστις ἀφῆκε τὴν Κ)πολιν δι' Ἀδριανουπόλιν, ἔλαβε ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον τὴν γνώμην τῶν Καραϊτῶν εἰς τὰ σχόλια του τῆς Γραφῆς, ἀλλ' ἐδέχετο εἰς τὰς δημοσίας τάξεις μαθητὰς Καραϊτας καὶ ραββινικούς, ὅπου ἐμάνθανον καὶ εἰθίζοντο εἰς ἀμοιβαίαν ἀνοχὴν, τῆς

δποίας παράδειγμα ὁ ἴδιος ἔδιδεν ὑποστηρίζων φιλικὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς Καραΐτας καὶ ὁμιλῶν μετὰ σεβασμοῦ περὶ αὐτῶν καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Joseph Revitzi.

(Σελ. 314). Συνεπεία διαφορᾶς ἐγεργηθείσης τὴν 20ὴν Iyyar 1480 μεταξὺ τῶν ραββινικῶν καὶ Καραϊτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ἰχθύων, πιθανῶς τὸ Μπαλουκ-Παζάρ, περὶ τοῦ brill(=Claria lotte) τὸ ὁποῖον οἱ μὲν πρῶτοι ἐθεώρουν ὅτι ἦτο ἰχθὺς τὸν ὁποῖον ἐπετρέπετο νὰ φάγουν, διότι εἶχε λέπια τὰ ὁποῖα ἔπιπτον κατὰ τὴν σύλληψίν του, αἱ δύο κοινότητες διώρισαν 20 ἀπεσταλμένους, οἱ ὁποῖοι μετέβησαν εἰς Δέρκος, (τὴν λίμνην) ἀπέχοντος μίαν ἡμέραν τῆς Κ)πόλεως. Οἱ ραββινικοὶ ἐπέισθησαν περὶ τῆς ἀγνοίας τῶν ὑπὸ τῶν ψαράδων, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον ἔκ πείρας πολυτετοῦς, ὅτι ὁ ἰχθὺς ἐκεῖνος δὲν εἶχε λέπια. Ἐκτοτε πολλοὶ ραββῖνοι δὲν τὸν τρώγουν. Κατὰ τὴν περίστασιν αὐτὴν πολλοὶ διακεκομμένοι Καραΐται ἔλαβον μέρος εἰς τὴν εἰς Δέρκος ἀποστολήν.

(Σελ. 315). Τοῦ ἔργου τοῦ Judach Magulí (υἱοῦ τοῦ Menahem Magulí τῆς Ἀδριανουπόλεως) σώζεται μόνον ἓν ἀντίτυπον. . . Κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Elijah Bashyaζί ἔχει ὡς ἑξῆς. . . 6) περὶ τῆς Ἀκολουθίας, τελειωθὲν ἐν Keramo Τριτῆν 22 Tebet 1497· ἀνάπτυξις δοκιμίου τοῦ ἰδίου τοῦ 1492. . . 13) . . . ἕτερον ἔργον ἀποτελειωθὲν 4 Adar 1497 ἐν Keramia.

(Σελ. 343). Τὸ 1702 ὁ Καραΐτης Moses Jerusalemi ἐνεταφιάσθη ἐν Ἀδριανουπόλει εἰς τὸ ραββινικὸν νεκροταφεῖον, ὅπου δὲν εὐρίσκομεν ἕνη Καραϊτικῷ νεκροταφεῖου σήμερον.

5) Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ U. de Salaberry : *Histoire de l'Empire Ottoman. Paris 1824 τόμ. II σελ. 285—6.*

Ἐὸ Sabatéi-Sevî διδάκτωρ τοῦ ἐβραϊκοῦ νόμου, ἐπροτίθετο ν' ἀναγγεῖλῃ εἰς τὸ ἐβραϊκὸν ἔθνος ὅτι ἦτο ὁ Μεσσίας. Αὐτὸ ἐγένετο εἰς τὴν Γάζαν, τὸ 1666, χρόνος τοῦ ὁποῖου ὁ ἀριθμὸς εἶνε μυστικιστικὸς, ἐδίδασκε εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ μάλιστα εἰς τὰς δημοσίας πλατείας. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἕνας ἄλλος ἀπατεῶν, συνένοχος τοῦ Sabatéi-Sevî παρουσιάζετο εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς ὁ προφήτης Ἡλίας καὶ ὠμίλει διὰ τὸν ὑποτιθέμενον Μεσσίαν, ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν ἦτο ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν τῶν ὁπαδῶν, ὁ μέγας βεζύρης πρωτίτως περιεφρόνει αὐτοὺς τοὺς ἀφανεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίδασκον ἔνοπλοι. Ἀλλὰ μόλις διέδοσαν ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ οἴκου τοῦ Ὄσμάν θὰ ἐδίδετο εἰς τὴν τοῦ Μεσσίου, πρὶν ἢ συμπληρωθῆ ἔν ἔτος καὶ θὰ ἔπανον νὰ πληρῶνουν, ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν, τὸν φόρον εἰς τὸν τύραννον εἰς τὸν ἀπαίσιον Μωχαμέτ Δ', ὁ Κιουπερὶ ἔκρινε ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ καταστείλῃ τοιαύτας ταραχὰς.

Ἐπεισεν ἐπιτηδεῖω τὸν Sabatéi-Sevî, ὅτι ὁ σουλτάνος ἦτο ἔτοιμος ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν διδασκαλίαν του. Καὶ μετὴν πρόφασιν αὐτὴν τὸν προέτρψε νὰ μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν

διὰ τὴν ἐκθέσιν τὴν διδασκαλίαν του. Ἐπεβιβάσθη πλοίου μετὰ μερικῶν προσηλύτων του. Δύο ὀθωμανικαὶ γαλέραι τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὸν διὰ-πλον. Παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Μωχαμέτ. Ὁ δρόμος ἀπὸ τὴν πρω-τεῦσαν πρὸς τὴν Ἀδριανουπόλιν ἐκαλύπτετο ἀπὸ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ ὅποιοι ἐγονυπέτου εἰς τὸ πέρασμά του. Καὶ διεσκόριζον φυλλώματα καὶ ἄνθη. Ἄλλ' ὁ θρίαμβος αὐτὸς ὑπέρξε βραχείας διαρκείας. Ἡ λάμψις τοῦ θρόνου καὶ ἡ παρουσία τοῦ κυριαρχοῦ ἐθορόβησαν ἀμέ-σως τὸν Μεσσίαν, ὅταν ἔλαβε διαταγὴν νὰ κάμῃ θαῦμα ἐν συνεχείᾳ τοῦ ὁποίου θ' ἀνεγνωρίζετο ἡ θεότης του. Τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἄτρωτον. Ὁ Sabatée-Sevi προσηλώθη εἰς ἓνα κίονα καὶ οἱ στρατιῶται μὲ τὸ τόξον εἰς τὴν χεῖρα, ἐτοιμάζοντο νὰ τὸν διατρήσουν μὲ βέλη. Ὁμολόγησε μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια ὅτι εἶχε ἐκμεταλλεῦθῃ τὴν εὐ-πιστίαν τοῦ λαοῦ. Ὁ σουλτάνος ἠπείλησε τὸν Ἰουδαῖον δόκτωρα ὅτι θὰ ἀνεσκολοπιζέτο, ἐὰν δὲν ἠσπάζετο τὴν πίστιν τοῦ Μωχαμέτ. Ἐἶνε ἀμφί-βολον ἐὰν αὐτοὶ οἱ μουσουλμάνοι ἐνέκριναν τὴν τοιαύτην μεταστροφὴν.

Ἄλλὰ τὸ πλέον ἐκκληρικὸν εἶνε, ὅτι αὐτὴ ἡ τόσον ἀνανδρος ἀλ-λαγὴ μετώπου καὶ δημοσιῶς ἀποκαλυφθεῖσα, δὲν ἤρκεσε νὰ διασκεδάσῃ τὴν αἴρεσιν.

Ὁ Ἄγγλος Porter βεβαιώνει, ὅτι ἀκόμη σήμερον, ὑπάρχουν ὁπαδοὶ του καὶ μάλιστα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

6) Ἀπὸ τὸ βιβλίον *G. F. Abbot: Record of John Finch's Embassy 1674—1681. London 1920.*

(Σελ. 94—95). Οὕτω [ἐν μεγαλοπρεπέει] ἔφθασε [ἡ ἀκολουθία του] εἰς τὴν οἰκίαν, ἣ ὁποία ὠρίσθη [ἐν Ἀδριανουπόλει] διὰ τὴν ἐξοχότητά του, τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν. Ἄλλ' ἐκεῖ διὰ τοῦ δηκτικοῦ σαρκασμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον, ὅπως ἐλέχθη, ἡ τουρκικὴ ἰδιοφυΐα ἐναυρίνετο, ἡ ὄλη σκηνὴ ἔλαβε ἄμεσον μεταβολήν.

«Ἡ οἰκία» λέγει ἕξαλλος ὁ αἰδεσ. John Covel¹⁾ μὲ τὴν συνήθη εἰς κληρικοὺς εὐφράδειαν «ἦτο ἀθλιώτατος κατηραμένος τόπος, ὅπου θνητὸς ποτὲ ἐτέθη. Ἦτο ἐβραϊκὸ σπίτι, οὔτε κατὰ τὸ ἥμισυ ἀρκετὸν νὰ περι-λάβῃ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ κυρίου μου—ἀπλούστατα φρωεὶ ψύλλων καὶ κορέων καὶ ποντικῶν παντὸς μεγέθους καὶ δυσωδίας, περικυκλωμένη ἀπὸ δλόκληρα κοπάδια βρωμερῶν ζωοδῶν Ἑβραίων».

Ἀκόμη καὶ εἰς τὰ παραδοξότατά του ὄνειρα ὁ Sir John δὲν ἔφαν-

1) John Covel's Diaries 1670—1679 «Early Voyages and Travels in the Le- vant» ἐκδομένον ὑπὸ J. Th. Bent. The Hoklyyt Society. London 1893 σελ. 190.

τάσθη ἑαυτὸν ἐγκαθιδρυμένον εἰς τὴν ἑβραϊκὴν. Ἄλλ' αὐτὸ ἦτο πραγματικότης, ὄχι ὄνειρον, ἀληθὴς ρουπαρότης. Ἐκρηξις ὀργῆς τὸν κατέλαβε, ἐναντίον παντός, ἰδιαιτέρως ἐναντίον τοῦ Signor Antonio Pegone ὅστις εἶχε εἰς τὴν διάθεσίν του δύο μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους· νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κοσμίαν του ἐγκατάστασιν. Ὑβρισε τὸν δυστυχῆ δραγουμάνον, ἴσως κατὰ τρόπον, καθ' ὃν ποτὲ πρεσβευτῆς δὲν ἔβρισε. «Ἐρωκίσθη, λέγει ὁ ταμίας μας [Dudley North]¹⁾ οὐδέποτε νὰ τὸν συγχωρήσῃ». Τὸν διέταξε ν' ἀναχωρήσῃ, διὰ Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς 24 ὥρου».

Κατὰ τὰ φαινόμενα ὁ Sir John ἠγνόει ὅτι ὁ μεγαλοπρεπὴς Marquis de Nointel²⁾ γάλλος πρεσβευτῆς ἔγινεν ἀντικείμενον ἀκριβῶς τῆς ἰδίας τρομερᾶς ἐκπλήξεως. Ἡ ἄν τὸ ἐγνώριζε, τὸ πρῶμα δὲν τὸν καθιστοῦχαε.

«Φαντασθῆτε τὴν δυσωδίαν καὶ τὴν βρωμέροτητα τῶν Ἰουδαίων, προερχομένην ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν δυστυχῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι συγκατοικοῦν καὶ θὰ κρίνετε ἂν κανεὶς ἔχῃ ἀνάγκην καλῶν γκαζολετῶν διὰ νὰ προφυλαχθῆ».

Ὁ Signor Antonio ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν κατοικίαν καὶ ἐπερίμενε νὰ ξεθυμάνῃ ἡ ὀργὴ τοῦ πρεσβευτοῦ. Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τῇ μεσολαβήσει τοῦ κ. Hyet τοῦ ἀρχαιότερου ἀγγλοῦ ἐμπόρου, συνεχωρήθη. Μετὰ τὴν ἀλησμόνητον διανυκτερεύσιν εἰς τὴν ὑγιεινὴν ἐκείνην κατασκήνωσιν, ὁ Sir John ἔστειλε τὸν πρῶτον του δραγουμάνον, τὸν σεβάσμιον Giorgio Draperys εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρην νὰ τὸν παρακαλέσῃ διὰ καλλίτερον οἶκημα.

Μετὰ ταῦτα εὐπρόσδεκτον ὁ Βεζύρης ἐξέβαλε πλούσιον Ἑβραῖον τῆς οἰκίας του. Καὶ ὁ πρεσβευτῆς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς ἀκολουθίας του καὶ τῶν ἐπιστήθιόν του φίλων μετόφησεν ἐκεῖ, κρατῶν καὶ τὴν ἄλλην οἰκίαν διὰ τοὺς ὑπηρέτας του. Ὁ κ. North ἔβγαλε τὸν Signor Antonio ἀπὸ τὴν κατοικίαν του καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ. Οἱ ἄλλοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετέφεραν, ἕως οὗ κάθε ἄπιστο σκυλὶ εὗρε τὴν κατάκλισίν του.

(Σελ. 98). Καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς συνοικίας τῆς ρουπαρᾶς καὶ πυκνῶς κατοικημένης πόλεως [τῆς Ἀδριανουπόλεως] ἡ ρουπαρότερα καὶ μάλιστα πυκνῶς κατοικημένη συνοικία ἦτο ἡ Ἑβραϊκὴ, ὅπου οἱ ὀδοιπόροι μας εἶχον καταλύσει πτωχὴ συνοικία, ἣτις ἔφερε ἀηδίαν εἰς κάθε αἰσθησὶν κάθε στιγμῆν. Τὴν νύκτα ἦτο ἀδύνατον νὰ ἠσυχάσῃ τις: ποντικοὶ διαφόρου μεγέθους, κορκοὶ καὶ ψύλλοι, ἐντός. Ἄπ' ἔξω κἀρα ἀνέβαινον καὶ κατέ-

1) Life of Dudley North ὑπὸ Roger North.

2) Voyages du Marquis de Nointel. 1670—1680 par Albert Vandal de l'Academie Française. Paris 1900 σελ. 58.

βαινον τὰ ἄνισα καλδιαίμα καὶ λεγεῶνες παριῶν σκύλων γαυγιζόντων ὑπὸ τὸ σελινόφως. Τὴν ἡμέραν καθὼς καὶ τὴν νύκτα «ἡ δυσωδία τῶν Ἑβραίων μᾶς παρείχεν ὄχι μικρὰν δόσιν τοῦ καθαυτηρίου πυρός» ἀνεφώνει ὁ αἰδεσ. John¹⁾. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ καινοφανές δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀναπληρώσῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλλείψεως ἀνέσεως καὶ τῆς προσβολῆς.

Ἐν Ἀδριανουπόλει εὐρίσκοντο τότε διάφοροι ξένοι διπλωμάται. Ὁ κόμης Kindsberg πρεσβευτῆς τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, τὸν ἐκάλουν, ambassador, ὁ πρεσβυτῆς τῆς μικρᾶς δημοκρατίας τῆς Ραγούσης καὶ ὁ de la Croix β' γραμματεὺς τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς τῶν ἀκολούθων τοῦ γερμανοῦ πρεσβευτοῦ ἦλθε νὰ τῷ ἀναγγείλῃ ὅτι ἡ ἐξοχότης του ἐπεθύμει νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ. Ὁ Sir John ἀπήντησεν ὅτι ἡ κατοικία ὅπου ἔμενε ἦτο τόσον ἀκατάλληλος, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ κανένα. Παρόμοιαι προτάσεις τοῦ Γάλλου διπλωμάτου ἔλαβον τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν. Ὅταν μετέβη εἰς τὴν νέαν του κατοικίαν ὁ κόμης Kindsberg τὸν ἐπεσκέφθη.

7) Κατὰ τὸν Ὀσμὰν Νουρί Peremeci²⁾ αἱ ἀπὸ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐγκαθιδρύσεως τῶν Ἑβραίων μέχρι σήμερον ἠφιστάμεναι 13 συναγωγαὶ ἔχουν ὡς ἑξῆς:

1) Σικελία, 2) Ἀραγόν, 3) Καταλωνία, 4) Μαγιόρκα, 5) Bâyük portukal 6) Küçük portukal, 7) Polya, 8) Toiya, 9) Geroz, 10) Italya, 11) Istanbul, 12) Alman, 13) Budin.

Α. Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

1) John Covel's Diaries : ἐνθ' ἄν.

2) Edirne Tarihi yazan Osman Nuri Peremeci. Istanbul 1940 ἐν Edirne Yöresi Eski Esierleri Kurumu Yayınlarından. Sayı 6 σελ. 336.